

İLEM BÜLTEN

Sempozyum

İktisadi Zihniyet ve Ahlak

Panel

Bir Yeryüzü Lanetlisi:
Frantz Fanon

İlem Seminerleri

İslam Teolojisinde
Tanrı-Alem İlişkisi

İLEM Gündem Toplantıları

Prematüre Devrimler ve
Geçiş Süreci

Kitap Değerlendirmesi

Yolların Ayrılış Noktasında İslam
Muhammed Esed

Paradigmanın İflası

Fikret Başkaya

BAHAR 2011

1

İlmi Etüdler Derneği (İLEM) olarak düzenlemiş olduğumuz etkinliklerden sizleri haberdar etmek için "İLEM Bülten" isimli bu süreli yayını çıkarma kararı aldık. Her ne kadar yaptığımız çalışmalara ilişkin bilgiler ayrı ayrı olarak web sitemizde yer alsada bunları genişletip bir araya getirerek belli dönemlerde ilgililerin istifadesine sunmanın faydalı olacağına inanıyoruz.

İLEM, ilmi geleneğimizi sürdüren ilim adamlarının yetişmesine zemin oluşturmak ve insanlığın sorunlarına çözüm üreten ilmi çalışmalar yapmak üzere 2002 yılında kuruldu. Her geçen yıl çalışmaların niteliğinin ve niceliğinin arttığı İLEM'de; belli sayıda lisans öğrencileri ve araştırmacıların katılabildiği eğitimler, seminerler, etkinlikler, araştırma projelerinin yanı sıra kamuya açık akademik etkinlikler de yer almaktadır. Bülten vesilesiyle, rutin olarak sürdürülen eğitimler dışındaki etkinliklerin ayrıntılarını altı ayda bir sizlere ulaştırmayı ümit ediyoruz.

Bahar sayısını Haziran, Güz sayısını da Aralık ayında yayımlayacağımız İLEM Bülten'de seminer, konferans, panel, sempozyum, tez sunumları, kamplar ve geziler gibi İLEM'in farklı birimleri tarafından yürütülen çalışmaların ve etkinliklerin değerlendirildiği metinlerin yanı sıra öğrenci arkadaşlarımızın kitap değerlendirmeleri de yer alacak.

Bu, bültenimizin ilk sayısı ama inanıyoruz ki bültenimiz, sizin de katkılarınızla kulaktan kulağa, kalpten kalbe yayılan bir süreli yayının hâline gelecektir. Kesretten vahdet giden yolda yeni çalışmaları paylaşmak üzere hoşça kalın.

İHTİSAS ÇALIŞMALARI

- 3 / İhtisas ve Araştırma Grupları
- 4 / Yeni Eğilimler Seminerleri
- 6 / Kış İhtisas Seminerleri
- 8 / Tez Sunumları
- 11 / Kitap Değerlendirmesi / Paradigmanın İflası

AKADEMİK ETKİNLİKLER

- 15 / İlmi Etüdler Derneği Açılış Konferansı
- 17 / İlmi Etüdler Derneği Kapanış Konferansı
- 19 / İlem Seminerleri
- 22 / İlem Gündem Toplantıları
- 26 / Sempozyum
- 28 / Panel
- 29 / Kitap Değerlendirmesi / Yolların Ayrılış Noktasında İslam

İLEM EĞİTİM PROGRAMI

- 33 / İlem Eğitim Seminerleri
- 34 / 2010-2011 Dönem Arası Kamplar
- 35 / Tarih ve Medeniyet Gezileri
- 36 / Kitap Değerlendirmesi / Modernleşmenin Paradoksları

EKİM 2010-MAYIS 2011 • YIL:1 SAYI:1 • EDITÖR: Onur Günaydın
Halk Caddesi, Türbe Kapısı Sokak, Hektaş İş Merkezi No:13/4 Üsküdar, İstanbul
Telefon: (0216) 310 43 18 • bilgi@ilmietudler.org • www.ilmietudler.org
Altı ayda bir yayınlanır.
Ücretsizdir.

İHTİSAS ÇALIŞMALARI

İhtisas ve Araştırma Grupları

■ Politik Edebiyat Okuma Grubu

Politik edebiyat, politik görüşleri herkesin anlayabileceği bir şekilde geniş halk kitlelerine anlatmayı amaçlayan bir tür, özellikle roman türü olarak ortaya çıkmıştır. Edebî eserin yani romanın salt bir edebiyat uğraşı değil, mevzusunun ve yazarının belli bir toplumsallık ve ideolojiyi yansıttığı fikri etrafında oluşturulan bu okuma grubunda hem romanların edebî zevkine varmak hem de roman üzerinden toplumsal, tarihsel bir okuma gerçekleştirmek hedeflenmektedir. Okuma grubunda bu bağlamda hem dünya edebiyatından hem de Türk edebiyatından seçilmiş, politik tonlamaya sahip romanlar toplumsal ve tarihsel bir düzlemde okunacaktır.

Politik Edebiyat Okuma Grubu'nun amacı tarih, edebiyat ve politika ilişkisini romanlar üzerinden incelemektir. Bu çerçevede Politik Edebiyat Okuma Grubu katılımcılarında aşağıdaki çıktılarının oluşması beklenmektedir:

- Batı edebiyatının seçkin romanlarını tarihsel bağlamında siyasi bir vechle ile analiz etmek,
- Cumhuriyet sonrası oluşan yeni Türkiye algısı ve bunu müteakip gerçekleşen siyasi kırılmaları edebî metinler üzerinden incelemek,
- Katılımcılara edebî metinleri, özellikle roman türünü, nasıl okumaları gerektiğine dair bir perspektif kazandırmak.

■ “2000 Sonrası Türkiye İktisadının Değişimi” Araştırması

1990'lı yıllardan başlayarak Türkiye, global sisteme entegre olma yolunda önemli adımlar atmıştır. 2000'li yıllara gelindiğinde “Uluslararası Para Fonu” ve “Avrupa Birliği” gibi kuruluşlarla da daha istikrarlı ve büyük çaplı ilişkiler kurulmuş ve sürdürülmüştür. Çeşitli koalasyon hükümetlerinden sonra 2002 yılında iktidara gelen Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) hükümetleri de birçok alanda yeni düzenlemelere giderek az ya da çok kendi içerisinde bir bütünlüğe sahip olan iktisat politikaları uygulamıştır. Bu dönemde uluslararası ekonomik sistem içerisinde çeşitli değişimler gerçekleşmiş ve global bir kriz yaşanmıştır. Tüm bunlarla birlikte siyasi ve toplumsal yapılar da çeşitli dönüşümler gözlenmiştir. Böylece 1990'lı yıllarda başlayan ancak 2000'li yılların başından beri daha belirgin olarak gözlenen ve günümüze kadar (2010) devam eden bu dönem, Türkiye'nin makroekonomik politikalarının ve iktisadi yapısının değişiminin araştırılabileceği bir dönem olarak ortaya çıkmıştır.

Araştırmada 2000 ila 2010 yılları arasında Türkiye'de iktisat politikalarının ve iktisadi yapının değişimi incelenerek değerlendirildi. Daha sonra geniş bir araştırmacı ekibi ile yürütülen araştırma bir kitap hâline getirilmiştir.

Yeni Eğilimler Seminerleri

Sosyal ve beşeri bilimler alanında tıkanan tartışmaların her geçen gün farklı bir boyut kazandığına ve bu çerçevede sürekli yeni yaklaşımlar ve yöntemler geliştirilmeye çalışıldığına şahit olmaktayız. Her bir disiplin ve araştırma alanında yeni sorular, çalışma alanları, metodolojiler geliştirilmekte ve yeni eğilimler ortaya çıkmaktadır. İLEM, çeşitli disiplinlerdeki bu yeni eğilimleri sorgulamak üzere 2011 yılında “Yeni Eğilimler” üst başlığı ile bir seminer dizisi başlattı. Böylece hem kurumsal hem de kişisel akademik çalışmalara bir rehber sunmak amaçlanmaktadır.

■ Tarih Araştırmalarında Yeni Eğilimler

Haşım Koç, *Fatih Sultan Mehmet Üniversitesi Tarih Bölümü*, 12 Mart Cumartesi, Saat 18:00

Değerlendiren: Hamza Alkan

İLEM tarafından düzenlenen Yeni Eğilimler Seminerleri'nin ilki olan Tarih Araştırmalarında Yeni Eğilimler isimli seminerimiz Fatih Sultan Mehmet Üniversitesi Tarih Bölümünden Haşım Koç'un sunumuyla 12 Mart 2011'de dernek binamızda yapılmıştır. Konuşmada tarih ilminin geçirdiği merhaleler, kişileri ve ekoller üzerinden anlatıldı.

Haşım Koç

Tarih Araştırmalarında Yeni Eğilimler

Eskiye, ilmî anlamda tarihi ve bu bağlamda tarih araştırmalarındaki yeni eğilimleri incelemenin amacı, temel yönelimleri görerek yeni ve alternatif çalışmaları mümkün kılmaktır. Koç, yapılan çalışmaların kimi zaman daha önce yayımlanmış eserlerin tekrarı olmaktan öteye gitmediğini belirterek, yapılagelen çalışmaları titizlikle takip etmenin önemini vurguladı. Bununla birlikte tarih yazımı geleneği, 19. yüzyıl öncesi

ve sonrası olmak üzere iki dilime bölünebilir. 19. yüzyıla kadar olan süreçte, hikâyecilikle iç içe belgesiz bir tarih yazımı söz konusuydu; Leopold Von Ranke bunu eleştirerek, geçmişin birincil kaynaklara dayalı ve gerçekleştiği gibi (wie es eigentlich) yazılmasını savunmuştur. “Ampirik tarihçilik” olarak da adlandırılan ve 1870–1930 yıllarını kapsayan dönemde diğer birçok bilimle aynı anda tarih de profesyonel bir disiplin olarak doğmuştur. 1930'lara gelindiğinde, Fransa'da “Annales” ve İngiltere'de “Economic History Review” dergileri etrafında toplanan düşünürler sebep sonuç ilişkisine dayalı analitik tarih akımının öncüleri olmuşlardır. Tarihî malzemenin nasıl yorumlanacağını ve tarih alanında ne gibi yeni açılımlar gerçekleştiğini anlatan Koç, bilim tarihi, demografik tarih, zihniyet tarihi çalışmalarının yanı sıra bu iki ekolün en büyük katkısının gündelik tarih (micro history) araştırmaları konusunda olduğunu vurguladı.

Seminerin ilerleyen bölümlerinde Koç, bilimin birike-tilerlediği kabulüyle 1960'larda Ranke'nin ve diğer okulların katkılarını göz ardı etmeden, tarih yazıcılığını eleştiren akımlar çıktığını belirtti. Diğer bir deyişle, “anlatının geri dönüşü” yaşanmıştır. Bu dönemde “tarih” ve “geçmiş”in farklı kavramlar olduğu ve her eserin kendi dönemini yansıttığı düşüncesi vurgulanmış; bu da mukaddimelerin önemini artırmış ve tarihî malzemeyi genişletmiştir.

Seminerin sonlarına doğru günümüzdeki çalışmalara değinen Koç, “2000 sonrasına baktığımızda kültürler arası yaklaşımın ön planda olduğunu görüyoruz” diyerek bu eğilimin ağırlıklı olarak Avrupa'da yapılan çalışmalarda görülmesinin nedeninin Avrupa'nın çok kültürlü yapısından kaynaklanabileceğini söyledi. Karşılaştırmalı ve ulus ötesi tarihçilik de bu dönemde yaygın eğilimler arasındadır. Son dönemde yapılan Osmanlı çalışmalarında da bu yaklaşımları görmekteyiz diyen Koç, birçok dilde gazete ve eserin yayımlandığı Osmanlı'da, ülkede bulunmuş yabancıların gözlemlerinin de önemli bir enformasyon kaynağı olduğunu söyleyerek sunumunu bitirdi.

■ Edebiyat Araştırmalarında Yeni Eğilimler

Yrd. Doç. Dr. Fatih Altuğ, *İstanbul Şehir Üniversitesi Türk Dil ve Edebiyatı Bölümü*, 05 Mayıs Cumartesi, Saat 18:00

Değerlendiren: Cemal Ünal

İLEM dernek merkezinde gerçekleşen seminerde Altuğ, öncelikli olarak edebiyatın sanat ve sosyal bilim olmak üzere iki alanın kesişmesi olduğunu söyledi. Edebiyatın bir disiplin olarak diğer uluslarla bağlantılı olduğunu ifade eden Altuğ, modernizmin edebiyatı ulus terimi üzerinden kurduğuna dikkat çekti. Bu durumun edebiyatla ilgili kısıtlama getirdiği gerçeğini dile getirdi. Yani Türklüğün gelişimi ile edebiyatın gelişimi birbirine paralel olgulardır görüşünü doğuran bu algı; “İslam Öncesi Türk Edebiyatı”, “İslam Etkisindeki Türk Edebiyatı” gibi başlıklar ortaya çıkarmıştır. Ulusun kaderiyle edebiyat arasında bağ kurulması yanlış bir görüştür. Edebiyat araştırmalarındaki yeni eğilimler ulus-edebiyat arasındaki bağı sarsan durumlar ortaya koymuştur. Zira edebiyatı ulusla bağlantılı düşünmek edebiyatın anlaşılmasını zorlaştırır.

Yrd. Doç. Dr. Fatih Altuğ
İstanbul Şehir Üni.

**Edebiyat
Araştırmalarında
Yeni Eğilimler**

7 Mayıs 2011 Cumartesi - 18:00

Karşılaştırmalı edebiyat; 19. yüzyılda Goethe'den gelişen ve iki ulusun edebiyatının karşılaştırılmasına dayanan bir disiplindir. Fakat burada da yapılan karşılaştırmalarda Türk edebiyatı her zaman yenik çıkmaktadır. Bu disiplinin en büyük hatası müsabaka mantığıyla işlemesidir. Son on yılda ise başka türlü bir karşılaştırmalı edebiyat meydana çıkmıştır. Bu da daha kişisel ve yerel bir durumdur. Dünya edebiyatı kavramı üzerine çalışmalar yapılmaya başlanmıştır. Batı etkisiyle gelişen edebiyat anlayışı kırılmaya başlanmıştır.

Tanzimat edebiyatını Osmanlı Devleti'nin modern edebiyatı olarak adlandırmak da yeni eğilimlerden bir tanesidir. “İlk Türk romanı nedir?” sorusundan çok “İlk Türkçe roman nedir?” sorusu daha iyi bir yaklaşımdır. Johann Strauss'un “İlk Ermeni, Bulgar, Türk romanının yazıldığı yer İstanbul'dur.” tespiti bu açıdan çok önemlidir. Üstelik bu romanları yazıldığı zamanlar birbirine oldukça yakın zamanlardır. Burada ulusların ötesinde bir bağ bulunmaktadır.

Divan edebiyatını Fars, Urdu, Özbek, Arap edebiyatlarıyla beraber düşünmek de yine yeni eğilimlerden biridir. Walter G. Andrews ve Mehmet Kalpaklı'nın beraber hazırladığı “Mahbuplar Çağı” adlı kitap 16. ve 17. yüzyıllarla ilgili çok geniş bir Yeni Çağ edebiyatı yaklaşımı sunmaktadır. Avrupa edebiyatının kaynağında Endülüs olduğu düşüncesi yaygınlaşmaya başlamıştır. Bu durum da Hindistan'dan İspanya'ya kadar devam eden bir süreçtir. Kapalı olmayan, süreklilik hâlinde olan bir edebiyat yaklaşımı da bir başka eğilimdir. Cemal Kurnaz'ın halk edebiyatı-divan edebiyatı ayrımının yapay bir ayrım olduğuna değinen Altuğ, ayrım hiç yokmuş gibi bir tavır sergilemenin de her şeyi karıştırabileceğini ifade etti.

Mevcut edebiyat algısını doğuran düşünceyi araştırmak da bir başka eğilim olarak karşımıza çıkmaktadır. Yani edebiyatı, ulus çerçevesinde düşünmeye iten görüş nedir? Yazarlık mefhumu da ulusallığın sorgulandığı gibi sorgulanmaktadır. Mesela; Namık Kemal, Ahmet Mithat Efendi'ye göre daha çok sevilirken bu anlayış 1990'larda Jale Parla ve Nükhet Esen ile birlikte değişmektedir. Çeşitli ilişkilerin düğümlendiği bir yazar daha ilgi görmeye başlamıştır. Bir başka eğilim olarak karşımıza çıkan da yazarların biyografileri üzerinde yapılan çalışmalar yerine yazarların okuma disiplinleri üzerine yapılan çalışmalardır. Bu şekilde romantizmin getirdiği “yüce edebiyat, deha yazar” algısı da kırılmaya çalışılmaktadır. Bu yeni algı da asıl gücünü buradan almaktadır.

Duyguların ifade edildiği mecra da farklılık yaratabilmektedir. İnternet sözlüklerinde yazılan “entry”lere

bir tür olarak bakılabilir mi görüşü vardır. Tür merkezli edebiyat anlayışı da yeni eğilim olarak görülmektedir. Bir romanda anlatılan durum (Kürtlere nasıl bakılır, kadın meselesi vb.) söylem eleştirisidir. Bu genel olarak yapılan bir eleştiri tarzıdır. Bu durumda teori metne hâkim olmakta ve birçok yazara uyan teoriler ortaya çıkmaktadır. Bunun yerine dokunma, koklama, acı gibi kavram ve durumlar romanda nasıl anlatılıyor soruları söylem analizi alanındaki yenilik olarak karşımıza çıkmaktadır.

Sonuç olarak edebiyat; sosyolojinin, tarihin bir parçası olarak görülmeye başlanmıştır. Fatih Altuğ'a göre edebiyatın araştırma nesnesi olarak görülmesi bir bakımdan olumludur; ancak dikkat edilecek husus edebiyatın kurulmuş bir şey olduğudur. Edebiyatın belge olarak görülmesi yanlıştır. "Kurmacanın dışında bir şey yoktur" anlayışı yanlıştır. Hakikatle ilişki sadece anlatı biçiminde, kurmaca biçiminde değildir.

Kış İhtisas Seminerleri

■ Küreselleşmenin Sonu mu?

Dr. Yunus Kaya, *University of North Caroline, Wilmington*, 17 Aralık 2010 Cuma, 22 Aralık 2010 Çarşamba, 5 Ocak 2011 Çarşamba, 18:00-20:00

Değerlendiren: Gökhan Şener

İLEM'de ihtisas seminerleri kapsamında University of North Caroline, Wilmington'dan Dr. Yunus Kaya "Küreselleşmenin Sonu mu?" başlığıyla bir seminer verdi. Üç oturum şeklinde gerçekleştirilen Küreselleşme seminerinde Yunus Kaya, küreselleşmenin doğuşu, klasik ve modern dönem küreselleşme yorumları, küreselleşmenin faktörleri ve küreselleşme karşıtlarının iddiaları üzerinde durdu. Küreselleşmenin tamamen zıt, çatışmalarla dolu bir alan olduğunu belirterek söz-

lerine başlayan Kaya'ya göre, "küreselleştirme" kavramı 1990'lardan sonra ortaya çıkmıştır.

Küreselleşme, 1970'lerde endüstriyel üretimin Batı'da çok pahalı hâle gelmesiyle, 1974'deki petrol krizi ve bunu takiben dünya kapitalizminin sıkışması, bu sıkışmayı aşmak için de yavaş yavaş üretimin gelişmekte olan ülkelere kaydırılması ile başlamıştır. Bugün ABD'de tüketilen ayakkabının % 99.7'si dış dünyada üretilmektedir. O nedenle küreselleşmekten bahsetmek, 70'lerde başlayan üretim sürecinin gelişmekte olan ülkelere kaydırılmasını ifade etmek demektir

Konuşmasının devamında küreselleşmenin faktörlerine değinen Kaya, bu hususun genellikle teknolojik açıklamalarla izah edildiğinden bahsetti. Uydu teknolojisinin gelişmesi, taşımacılıkta konteynerlerin kullanılması küreselleşme için önemli faktörlerdir. 1980'lerden itibaren bu süreç inanılmaz derecede gelişmiş, 1989'da Sovyetler'in yıkılmasıyla dünyada tek kutuplu homojen bir ekonomik ve politik bir sistem oluşmaya başlamıştır. Bu tek kutuplu ve homojen sistemin oluşmasında dijital teknolojilerin gelişmesi de küreselleşme adına önemli bir etkidir.

Küreselleşmenin olmadığını söyleyen düşünürler, 1876-1914 arası klasik kapitalizmin altın çağı olarak nitelendirdikleri bir dönemin varlığına dikkat çekmektedir. Özellikle, ilgili tarihlerde dünya hâkimiyetinde söz sahibi olan İngiltere'nin birleşmiş kolonilerle merkez ülkeler arasında yüksek ticaret hacminin olduğunu ileri sürmektedirler. Bugün küreselleşme adına yapılan tartışmalar o dönemde de yapılmıştır; o nedenle aslında bugün küreselleşmenin olmadığını savunan düşünürler yeni şeyler söylememektedir.

Küreselleşmenin Sonu mu?

17 Aralık 2010 Cuma
22 Aralık 2010 Çarşamba
5 Ocak 2011 Çarşamba

18:00

www.uncw.edu/ilem • info@ilem.uncw.edu • 910.338.4118

Bununla beraber küreselleşmenin olmadığını savunan düşünürlerin bazı konularda haklı olduklarını belirten Kaya, Büyük İskender'in dünyayı birbirine bağlaması, o dönemde ticaretin ve kültürel bağların var olması örneği göz önüne alındığında bu düşünürlerin haklı olabileceğinin altını çizdi.

Yunus Kaya, klasik dönemi bugünden farklı kılan şeyin ne olduğunu, "1970 ve 1980 sonrası geçmişte olmayan ama yeni olan nedir?" sorusunun açıklayacağını belirtti. Bugün dünyada orta büyüklükteki bir şehre gittiğinizde alışveriş merkezleri, yemekler vs. yaşadığınız ülkeyle çok farklılık göstermemektedir. Küreselleşme teorisyenleri de işin bu noktasına atıfta bulunarak 1980'lerden sonra yeni olanın bu olduğuna dikkat çekmektedir. Küresel olanın yerel olana adaptasyonu, yerel olanın küresel olana adaptasyonunu da beraberinde getirmektedir. Mesela Hindistan'da McDonalds'ta inek eti kullanılmaz. 1970 sonrasının farkı buradan kaynaklanmaktadır.

Küreselleşmenin sonuçları hakkında da bilgi veren Kaya, son 20-30 yılda gelir adaletsizliğinin arttığına dikkat çekti. Küreselleşme teorisyenleri, yükselen sular herkesin teknesini yükseltir mantığına sahiptir. Belli bir oranda yükselen sular herkesin teknesini yükseltmektedir. Ancak herkesin teknesi aynı oranda yükseltmemekte, aralarında ciddi bir eşitsizlik oluşmaktadır.

Fakirlik olgusuna gelince, iki türlü fakirlik vardır; mutlak fakirlik ve görece fakirlik. Evi olmayan veya derme çatma evlerde oturan, elektriğinin, suyunun olmadığı vs. şartlarda yaşayan insanlardan bahsedilirse mutlak fakirlikten söz edilmektedir. Görece fakirlik ise, üst tabaka gibi olmasa da alt tabaka gibi de olmayan insanları kapsamaktadır.

Dünya Bankası'nın mutlak fakirlikle ilgili kullandığı ölçütler günlük 1 dolar gibi rakamlardı. Dünyada genel olarak 1980-2010 arası günlük 1 dolara çalışan insan oranı azalmıştır. Dünya Bankası 2000'lerden sonra fakirliğe savaş açmıştır. İnsan kazanamayacağı savaşı başlatmaz. Bunun için kendilerine avantaj sağla-

yan ölçütler belirlemişlerdir. İş bu olunca da küreselleşme sonrası ortaya çıkan gelir adaletsizliğinin ciddi oranda azaldığı söylenmektedir.

Diğer yandan, küreselleşmeyle birlikte ülkeler arası eşitsizliğin, farklılığın azaldığını görmekteyiz. Ancak ülke içi eşitsizlikler artmıştır. Ülkeler arasında bir kıyaslama yaptığımızda, ülkelerin hem millî gelirlerinin hem de toplam ekonomik büyüklüklerinin arttığı, bununla beraber en tepedekilerle en alttakiler arasındaki eşitsizliğin ciddi oranlara ulaştığı görülmektedir. Bu da bizi küreselleşmenin birbirine zıt sonuçlarıyla karşı karşıya getirmektedir.

"Bu noktada küreselleşme sadece belli insanları besleyen bir süreç mi?" sorusunun ortaya çıktığını belirten Yunus Kaya, "birbirlerine benzeyen yaşama sahip bir elit kesim" in varlığına değindi. Bu elit gruba özenen insanlar onlar gibi yaşamak, onlar gibi tüketmek istemektedir. Mesela Türkiye'de kredi kartı faciaları yaşanmıştır. Kazancından fazla harcama elit gruba bir özentinin sonucudur.

Buna karşılık küreselleşmeyle birlikte elit bir grubun olmadığını savunan düşünürler ise, çok uluslu şirket yapıları söz konusu olduğunu, ulus ötesi şirketlerin olmadığını söylemektedirler. Bu grup ulus ötesi şirketler oluşmadan, devletten bağımsız şirketler oluşmadan küresel kapitalist sınıflardan da bahsedilemeyeceğini belirtmektedir.

Son olarak küreselleşmeye karşı olanlara değinen Yunus Kaya, "Küreselleşme karşıtları, öncelikle bu sürece tamamen karşı olarak başladı. Ancak daha sonra kendi organizasyonlarını, kendi yapılarını küresel yapılar hâline getirmişlerdir. Dünya Sosyal Forumu'nu iki yılda bir toplamaktadırlar. Küreselleşme karşıtlarının bir grubu, küreselleşmenin geri çevrilmesi gerektiğini dillendirirken diğer grup küreselleşmenin geri çevrilemeyeceğini söylemektedir. Küreselleşmenin geri döndürülemez bir süreç olduğunu söyleyenler, küreselleşmenin daha adil bir şekilde dönüştürülmesi gerekliliğini vurgulamaktadırlar.

Tez Sunumları

■ Halep Türkmenleri (1918-2008)

Ahmet Emin Dağ, 27 Kasım 2011 Cumartesi, Saat: 19:00

Değerlendiren: Cihan Yılmaz

Tez sunumları bağlamında Ahmet Emin Dağ, bizlerle paylaştığı çalışmasında Halep kentinde yaşayan Türk asıllı göçebe ve yerleşik iki ana topluluktan Türklük

özelliğini daha fazla korumuş olan göçebe Türkmenlerin Osmanlı sonrasındaki yaşantısını ve dönüşümünü konu edindi. Bölgede insanlarla yapılan görüşmelere dayalı “saha çalışması” ve kullanılan disiplinler arası yöntemler sayesinde Halep Türkmenlerinin son yüzyıl yaşadıkları süreç ve bugünkü durumları kendi ifadelerine dayalı olarak ortaya konuldu.

Ecdadımızın Asya bozkırlarından batıya (Anadolu, Akdeniz, Mezopotamya vs.) doğru göç etmesinin ardından Anadolu'nun içlerine değil de alt sınırlarına (Suriye, Irak vs.) yerleşen Oğuz kavimlerinden İslam'ı kabul etmiş olanlara “Türkmen” denmiştir. Bugün Suriye'nin kuzey ucunda 18.500 km²lik bir alana, 8 ilçe ve 4.064.000 nüfusa sahip olan **Halep** bölgesine yerleşmiş olanlar da “Halep Türkmenleri” olarak kayıtlara geçmiştir. Bu soydaşlarımız Halep kent merkezinden güneyde Şam'a, kuzeyde Sivas'a kadar uzanan geniş bir alanda konar-göçer hayat tarzını sürdürmektedirler.

İlk düzenli nüfus kayıtlarına göre (16. yy.) 80.000 olan Halep kent nüfusunun 63.362'si Türkmen'miş. Günümüzde ise Halep'in toplam 4 milyonu aşkın nüfusu içinde Türkmen nüfusunu resmî rakamlarla ortaya koymak mümkün görünmemektedir. Gayriresmî yollardan şahıslara ulaşım belirleyebilmek ise hiç müm-

kün değil; zira Suriye sokaklarında insan sayısı ile ajan sayısı arasındaki paralellik insanlarla diyaloga geçmeyi zorlaştıran bir unsurdur.

Dağ, tez sunumunda öne çıkan birkaç ana noktayı şöyle ifade etmiştir:

- Halep Türkmenlerinin ikamet ettiği köylerde tarım sürmektedir.
- Kültürel aktiviteler yok denecek kadar azdır.
- Eğitim açısından bakıldığında, diplomalı Türkmen çok azdır. Bunun sebebi eğitim dilinin tamamen Arapça oluşu ve Halep Türkmenlerinin de kendi dil ve kültürlerini koruyuşu, vazgeçmeyişi ve vazgeçmek istemeyişidir.
- Çalışma şekillerine gelince memuriyet sisteminin gelişmediği söylenebilir. İnsanlar -mevcut, kısıtlı şartlarda- kendi iş yerlerinde çalışmakta, üretmekte ve satışını, dağıtımını, ihracatını vs. yapmaktadırlar.
- Halep Türkmenleri, Türkiye'yi bir baba olarak değil de bir ağabey olarak görmektedirler. Türkiye'yi tek çıkış/kurtuluş yolu, her şeylerinin ona bağlı olduğu bir devlet gibi değerlendirmemektedirler.
- Türkiye'nin, Irak Türkmenleri üzerine uyguladıkları politikayı -ya da benzerini- kendileri hakkında uygulamamasını istemektedirler. Türkiye ile Suriye arasındaki ilişkilerin bu insanlara yansıdığı bir gerçektir. (Günümüzde Suriye'de gerçekleşen olaylar üzerine Türkiye'nin olumsuz yorum yapmış olması bu kardeşlerimize olumsuz olarak yansımaya başlamıştır.) Bu nedenle Suriye ile olan münasebetlerimizi daha dikkatli bir şekilde sürdürmemizi istemektedirler.

Dağ özetle sunumunu şöyle bitirdi: “Halep Türkmenleri gerek madden gerek manen çeşitli karmaşıklıklar içinde yaşasalar da düzenlerinin bozulmasından da pek memnun olacak gibi değillermiş. Bu kardeşlerimizin sıkıntılarını en fazlasından azına doğru tedricen belirtmek suretiyle sözlerime son vermek ister, bu kardeşlerimizi unutmamayı ve onları dualarımızdan eksik etmemeyi Rabbimizden niyaz ederim.”

1. İşsizlik
2. Fakirlik
3. Eğitimsizlik
4. Ekonomik alanda yatırım yapılmaması
5. Etnik ayrımcılık
6. Aşiret sistemi

■ Şanizade Mehmet Ataullah Efendi'nin Tarih Anlayışı

Arş. Gör. Halil İbrahim Erol, *Kırklareli Üniversitesi Tarih Bölümü*, 10 Mart Perşembe 2011, Saat: 18:00

Değerlendiren: Burak Öztürk

Halil İbrahim Erol, 2010 yılında İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde hazırladığı “Şanizade Mehmet Ataullah Efendi'nin Tarih Anlayışı” başlıklı yüksek lisans tezini bizlerle paylaştı.

Erol, çalışmasında Şanizade Mehmet Ataullah Efendi'nin eseri “Tarih-i Şanizade” isimli eserinden hareketle Osmanlı tarih yazım geleneğinin kökenlerine ve izlediği seyre değindi. Erol bu sunumuyla, Türkmenler'in Osmanlı sonrasındaki yaşantısını ve dönüşümünü konu edinmekle beraber vakanüvislik müessesesini inceleye-

rek özellikle birbirine halef ve selef olanları mukayese etmek suretiyle ve yapılan karşılaştırmalar üzerinden geleneğin sabit kalan özelliklerini ve değişime uğrayan yönlerini tespit etmeye çalıştı.

İlk olarak tarih anlayışı ve tarih düşüncesi çalışma isteği bağlamında Şanizade Ataullah Efendi'nin tarih anlayışını çalıştığını belirten Erol, Şanizade Tarihi'nin önemine değindi. Ahmed Cevdet Paşa'nın bu eseri kullanmasının ve eserin II. Mahmud'un saltanatının ilk dönemlerini kapsamasının (1808–1821) eserin önemini artıran etkenler olduğunu belirtti.

Sunumun devamında vakanüvislik nedir, vakayiname nedir sorularına ve vakayiname ve öncesinde yer alan tarih yazımı çeşitlerine değinen Erol, vakanüvisliğin tartışmalı konularına da değindi. Bu noktadan hareketle vakayinamelerden önce yer alan şehnamelerden bahseden Erol, şehnamelerin padişah merkezli anlatımlar olduğunu, vakayinamelerin ise devrin sosyal, siyasi, kültürel durumunu anlatan tarih yazımı ürünleri olduğunu vurguladı. Bu bağlamda vakayinamele-ri yazan, vakanüvislik makamını kavramsal olarak ilk defa kullanan ve ilk vakanüvis olarak kabul edilen Naima Efendi'dir. Konuşmasının devamında Erol, genel manada vakanüvislerin seçim kriterlerinden ve belirli bir görev yaptıktan sonra olgunluk döneminde bu göreve getirildiğinden bahsetti: “Vakanüvisler ilmiye ve kalemiye sınıflarından tercih edilmektedirler. Vakanüvislerin eser verme durumuna baktığımızda ise ilmiye menşeli olanların daha üretken olduğu göze çarpmaktadır.” dedi.

Erol, Şanizade'nin tarih anlayışına ve tarihçileri eleştirisine dair bilgiler vererek anlatımını sürdürdü. Bu çerçevede tarihçilerin, olayların tarihi kökenlerine ve sebeplerine değinmeden olayları olduğu gibi anlatmakla iktifa etmesi nedeniyle Şanizade'nin yaptığı eleştirilere ışık tuttu. Burada dikkat çeken nokta Şanizade'nin bu eleştirileri yaptıktan sonra aynı şeyleri kendisinin de yapması olmuştur. Erol, buna örnek olarak Şanizade'nin ciddi bir sıkıntı olan Yeniçeri Ocağı'ndan bahsederken tarihi arka planına değinmeden olayları olduğu gibi vermesini gösterdi. Özelde Şanizade'nin ve genelde vakanüvislerin devlet merkezli yazdığı eleştirisine değinen Erol, bu durumun 19. yüzyılın siyasi atmosferinin sonucu olduğu vurgusunu yaptı ve ulusçuluk cereyanları ve devletin iç işlerine karışma hadiselerinin bu durumu beraberinde getirdiği değerlendirmesinde bulundu. Burada Şanizade'nin, Katolik misyonerlerin Ermeni cemaatine yönelik faaliyetlerine ve Ermenilerin Katolikleştirilme çabalarına bakış açısı dikkat çekmektedir. Ermeniler'in Katolik mezhebine geçmesini Papalığın siyasi ve kültürel açıdan devletin iç işlerine müdahaleye ortam oluşturması olarak algı-

layan Şanizade, bu duruma devletin bakış açısını yanıtması bakımından önemlidir.

Doğum tarihi belli olmayan Şanizade, 1825 senesinde Tire’de vefat etmiştir. Şanizade’nin ölümüne kısaca değinen Erol, 4 cilt olan Tarihi’nin muhtevası ve tasnifi hakkında bilgi verdi. Bu bağlamda Şanizade’nin tarihi üç kısma ayırdığını belirtti:

- a) Mukaddes Tarih
- b) Umumi Tarihler
- c) Sınai Tarih

Şanizade’nin hekim olmasının yani pozitif ilimlerle uğraşmasının, tarihe olan bakış açısını etkilediğini belirten Erol, tarihe kaynaklık eden malzemeler içerisinde rasathane kayıtlarını zikretmesinin bunun bir yansıması olduğunu belirtti. Şanizade’nin, kadim Babil ve Çin rasathaneleri kayıtlarının kullanılması gerektiğini vurgulayarak, bunlarla tarihî anlamda geriye gidilip tarihî verilerin ve tarihi dönemlerin tespit edilmesi gerektiğini söylediğini belirten Erol, ayrıca Şanizade’nin tarihî hadiseleri kaydetmeye verdiği önemi de belirtti. Bunu da Yunan tarihine mitolojik unsurların yani insan hayalinin ürünü olan malzemelerin girmesini örnek verdiğini belirtmesinden söz etti. Tarihi yazmada bunların ötesine nasıl geçileceği noktasında da insanı aşan bir durum olduğunu söyleyen, bu boşluğun da Kuran ve hadis yoluyla doldurulabileceğini söyleyen Şanizade’nin bu anlayışı, modern tarih anlayışından hem içerik açısından hem de varlık açısından farklı bir zemine oturmaktadır.

Erol, Şanizade’nin İstanbul’daki olayların canlı şahidi olarak birinci elden yazdığını, taşradaki olayları ise ikinci veya üçüncü elden kaynaklarla yazdığını belirtti. Şanizade’de dilin kullanımının yerine göre değiştiğini vurgulayan Erol, birinden övgüyle bahsedeceği zaman çok edebî bir dil kullandığını; birinden yergi ile bahsedeceği zaman da çok ağır sözler söylediğini ifade etti. Ayrıca anlatımının içerisinde Farsça beyitler kullandığını belirten Erol, bununla anlatımını zenginleştirdiğinden bahsetti.

■ Bediüzzaman Said Nursi’nin İtikadi-Siyasi İslam Mezheplerine Bakışı

Sinan Özyurt, 09 Nisan 2011, Cumartesi, Saat 17:00

Değerlendiren: Gökhan Şener

İLEM tez sunumları kapsamında Sinan Özyurt, “Bediüzzaman Said Nursi’nin İtikadi - Siyasi İslam Mezheplerine Bakışı” başlıklı bir tez sunmuştur. Bediüzzaman’ın

kaynaklarına değinerek sunumuna başlayan Sinan Özyurt, Bediüzzaman’ın Eşari kelamından etkilendiğine dikkat çekti. Bediüzzaman’ın çabası Eşari ve Maturidi arasında bir orta yol bulmaktı. Bediüzzaman, aklı ve insan iradesini önemsemiştir. Geçmişe dönük olarak ka-

derci; geleceğe dönük olarak da sorumluluk bilincini vurgulamıştır. Yani insanların başına gelen musibetlere kader nazarıyla bakmanın yanlış olduğunu söylemiştir. Bediüzzaman, tevekkülün sünnetullah çerçevesinde elinden geleni yaparak sonrasını Allah’a bırakmak olduğunu ifade etmiştir.

Bediüzzaman’ın sahabeye bakış açısının açıklanmasının da önemli olduğunu belirten Özyurt, Bediüzzaman’ın klasik Ehli Sünnet bakış açısıyla sahabeye baktığından bahsetti. Bu noktada Bediüzzaman, sahabenin insan neslinin en üstünü olduğunu söyleyerek, sahabe seviyesine kimsenin çıkamayacağını söylemiştir. Bediüzzaman’ın sahabe arasında yaşanan itilaflarla ilgili görüşlerine de değinen Özyurt, “Bediüzzaman’a göre Muaviye haksızdır ama müçtehitir, yanlış içtihat yapmıştır bir sevap almıştır. Diğer yandan Hz. Ali haklıdır iki sevap almıştır.”

Özyurt, Bediüzzaman’ın eserlerinden aldığı bir parçayı aktararak sahabe arasında doğan ihtilafların da bir hikmeti olduğunu belirtti. Bediüzzaman sahabeleri çiçeğe benzetir; ona göre her biri çiçek açmıştır. Bu çerçevede oluşan ihtilafların sonucu olarak belli ilimle-

rin doğduğunu belirten Özyurt, Bediüzzaman'ın, hiç kimseyi zındık olarak tanımlamadığını vurguladı.

Bediüzzaman'ın Alevilerle ilgili olarak, bazen bütün Şia'yı içine alacak şekilde konuştuğunu, bazen sadece Türkiye Alevilerinden bahsettiğini aktaran Özyurt, Alevilerle ilgili olarak Bediüzzaman'ın eserlerinde böyle bir karışıklığın olduğunu söyledi. Ayrıca Aleviler, Hz. Peygamberi ve Hz. Ali'yi aşırı severler demektir. Bu noktada Bediüzzaman, Alevilerin muhabbetinde aşırılık vardır inkârında değil demiştir. Bu doğrultuda onları zındık olarak nitelendirmemiştir.

Özyurt, tezinde Bediüzzaman'ın Şia ile ilgili görüşlerini de aktararak, "Bediüzzaman Şia'yı ikiye ayırıyor: Şia'yı velayet ve Şia'yı imamet (bidat). Şia'nın velayetini bildiğimiz tasavvuf tarikatı olarak yorumluyor. Bunlar Hz. Ali'yi şeyh olarak bilirler ve ona göre hareket ederlerdir diyor Bediüzzaman." dedi.

Bediüzzaman'ın Vahhabilikle ilgili yazdığı bir risale olduğunu da belirten Özyurt, Nursi'nin risalesinde Vahhabiliği eleştirdiğini söyledi. Ama namaza çok önem vermeleri, şeriati uygulamaları konusunda Bediüzzaman, Vahhabiliği takdir etmiştir. Bediüzzaman, Vahhabiliğe kader nazarıyla bakmıştır. Kaderin, Vahhabilere fetva verdiği ifade eden Bediüzzaman, bu noktada Ehli Sünnet düşüncesinde olanlara yönelik eleştiri getirmiştir. Ehli Sünnet'in İngilizler'le işbirliği yaptığı iddiasından hareketle Bediüzzaman bu iddiaya ceza olarak Vehhabiliğin ortaya çıktığını kaydetmiştir.

Son olarak Bediüzzaman'ın İslam dünyasına bakış açısını anlatan Özyurt, Bediüzzaman'ın tenkitçi bir yaklaşıma sahip olmadığını vurguladı. Bediüzzaman, ortak noktaları bulup bu ortak noktalar üzerinden bir araya gelme hedefinde olmuştur. Bu, durduğu bir ayağın yok olduğu anlamına gelmiyor. Gayet tabii durduğu bir yer var. Ancak ayağımızın bir yere basması başkalarını itmemiz, dışlamamız anlamına gelmiyor. Yani ortak kelimelerle bir araya gelmeye davet ediyor. Bediüzzaman Ehli Sünnet içerisinde Maturidiye yakın bir çizgide duruyor diyebiliriz." şeklinde konuşmuştur.

KİTAP DEĞERLENDİRMESİ

Paradigmanın İflası

Fikret Başkaya

Özgür Üniversite Yay.

Değerlendiren: Asiye Şahin*

"Bu hadım edilmiş idrakle, bu izinli hürriyetle kalkınmak mümkün mü?"

Türkiye'de son iki yüzyıldır asrileşme, Batılılaşma, çağdaşlaşma, kalkınma adı altında yürütülen sömürgeleştirme süreci Cemil Meriç'in sözünde bu şekilde ifadesini bulmuştur. Bu süreç, "Bu devlet nasıl kurtulur, nasıl kalkınır?" sorularıyla başlamış ve her dönemde iktidarı ele geçirenler "kurtuluş reçetesinin" ceplerinde olduğunu ve beş-on yılda sorunların çözüme kavuşacağını söylemişlerdir. Ne var ki bu beş-on yılların sonu bir türlü gelmemektedir. Hedef ufukta bir çizgi gibi hep uzaklara kaymakta, üstelik uzaklaştıkça prestiji artmaktadır.

Fikret Başkaya bu eserde Batılılaşma, çağdaşlaşma, kalkınma ekseninde resmî ideolojinin eleştirisini yapmaktadır. Resmî ideolojinin oluşturulması, aydınların bunun karşısında takındıkları tavır, millî mücadelenin niteliği, ulusallığı ve antiemperyalistliği sorunu; Mustafa Kemal'in kişiliği etrafında oluşturulan efsaneler, Kemalist rejimin niteliği, iktisat politikaları ve sermaye birikimi gibi başlıklar altında yapılanlar ve girilen çıkmazlar ele alındıktan sonra her seferinde önümüze sunulan paradigmanın iflas ettiği ifade edilmektedir.

* Birinci Kademe Öğrencisi

Cumhuriyeti kuran kadrolar askerî ve sivil bürokrasi, ayan, eşraf, ağa, şeyh ve komprador burjuvazi gibi sosyal sınıflardan oluştuğundan emperyalizm çağında bu sınıfların ilerici bir rol oynamaları olanaksızdı. Bu durumda ideolojik boşluğun resmî ideoloji ile doldurulması bir zorunluluktan dolayı böyle bir resmî ideolojiye dayanılarak yapılacak şeyler de sınırlıydı. Bunu Mustafa Kemal'in kişiliği etrafında bir kişi kültü yaratarak, millî mücadeleyi mülk sahibi sınıfların istedikleri gibi yeniden yazdırarak, tek parti dönemi inkılaplarının önemini abartarak gerçekleştirmişlerdir.

Aslanlar kendi tarihçilerine sahip olana kadar, avcılık öyküleri her zaman avcıyı yüceltecektir. (Afrika Atasözü)

Cumhuriyet aydınları sömürüyü gizlemek, sömürü ve baskıyı meşrulaştırmak, mevcut düzenin değişmezliği düşüncesini kabullendirmek amacıyla "efsaneler", "hurafeler" üretmişlerdir. Tanzimat'la başlayan dışarıdan "düşünce" ve "kurum" ithal etme süreci, 1920 ve 1930'lu yıllarda fanatik bir inkârcılıkla sürdürülmüştür. Merkezî otoritenin güçlendirilmesinin sağladığı olanaklarında yardımıyla Kemalist iktidar, tarihte eşine az rastlanır bir inkârcılığı dayatmıştır. Bu kendi geçmişimizi toptan inkâr etme süreci biçiminde tezahür etmiştir. Bu yüzden Takrir-i Sükûn terör rejimi altında insanlara şapka giydirilmiştir. Arapça-Farsça melezleşmesidir diye Osmanlıca bir çırpıda yok sayılmış, Arap alfabesi Latin alfabesiyle değiştirilmiştir. Bütün bunlar "inkılâp" sayılmıştır. Terör rejimi koşullarında gerçekleştirilen bu inkılâpların beççiliğini yapmakta, cumhuriyet aydınlarına düşecekti. Zora dayanılarak yapılan "inkılaplar" ancak zora dayanarak korunabilirdi. Aydınların açmazı da buradaydı. Zorla yapılan inkılâpların zora dayanarak korunduğu bir ortamda aydınlar, antidemokratik bir resmî ideolojinin üreticisi, yayıcısı ve sürdürücüsü olacaklardı.

Bir toplum kültürünü "gericidir" diye inkâr ederse, tarihsel süreklilik nasıl sağlanır, tarihsel olarak geride kalmış olan bir kültür toptan geri, bugün yaşayan da

mutlaka "ileri" ve "ilerici" midir, eğer geçmişle bağlar böyle kesilirse bunun yarattığı boşluk nasıl doldurulabilir? Cumhuriyet aydınları bu soruları genellikle sormadıkları gibi, sorulmasını da tartışılmasını da engellemişlerdir. "Başarıları" yaptıkları savunmanın ve teorik argümanların gücünden değil, arkalarındaki baskıcı devletin gücünden kaynaklanmaktadır. Ürettikleri yalanla yaşamayı "aydınlanma" sandırlarmışlardır. Resmî ideolojinin üreticisi ve yayıcısı olarak da her zaman hak ettikleri hediyelere kavuşmuşlardır.

Millî Mücadele antiemperyalist bir hareket değildir.

Başkaya; Millî Mücadele ile ilgili değerlendirmelerin sürekli bir yanlış anlamaya neden olduğunu ve bu anlamda "kurtuluş savaşı" kavramının yerinde kullanılmadığını belirterek, emperyalist paylaşım savaşına katılan bir devletin antiemperyalist bir kurtuluş savaşı vermesinin mümkün olmadığını sorgulamaktadır. Resmî tarihçiler ve resmî ideoloji üreticileri de bu çıkmazın farkında olduklarından olayların tahlilini Yunanlıların İzmir'e çıkışıyla başlatmaktadırlar. İmparatorluğun geniş bölgelerinin neden emperyalistler tarafından işgal edildiğinden pek söz etmezler. Olayların tahliline 1919 Mayıs'ından değil de 1914'ten başlasalar, hurafe üretme kapasitelerinin büyük ölçüde azalacağını bilmektelerdir. Dolayısıyla söz konusu olan sömürge bir ulusun antisömürgeci bir mücadeleye bağımsızlığını elde etmesi değil; fakat prekapitalist temeller üzerinde gününü doldurmuş, parçalanmakta olan, yarı sömürge bir imparatorluğun emperyalist savaş sonucunda burjuva temeller üzerinde yaşamını sürdürmesidir.

İsmet İnönü, cumhuriyetin ellinci yılı dolayısıyla verdiği bir demeçte; "İstiklâl mücadelesinin başarısı da esasında İngilizlerin buna karar vermesi ve diğer müttetikleri de bunu kabule mecbur etmesiyle mümkün olmuştur." diyor. Millî Mücadele'nin aynı zamanda İngiliz ve diğer itilaf devletleriyle de bir savaş olduğu sonradan uydurulmuştur. Yanında Almanya gibi güçlü bir devlet başta olmak üzere ittifak devletleri varken yenik düşen imparatorluğun bir başına bunların tama-

mıyla başa çıkması o günün koşullarında mümkün değildi. Dolayısıyla “yedi düvele savaş” bir efsanedir. Zaten emperyalistler Anadolu’ya yerleşmek niyetiyle girmemişler ve savaşmadan da çekilmişlerdir.

Türkiye’de “Batı’ya rağmen Batılılaşmak”, “halka rağmen halk yararına devrim yapmak” garip ama yaygın bir saplantıdır.

Milli Mücadele’de halkın gönüllü katılımı son derece kısıtlı olduğu gibi, TBMM hükümeti de, Osmanlı merkezî devlet yapısının ve adamlarının Anadolu’ya taşınmasından öte bir şey değildi. Ankara hükümetinin Basın Yayın Genel Müdürlüğünü de yapan eski mebus Muhiddin (Birgen) Karabekir Paşa’ya Tiflis’ten şunları yazmıştır: “... İstanbul Hükümeti’nin yalnız ad değiştirerek tekrar Ankara’da kurulduğunu gördükten sonra görevimizin bir zaman için sona erdiğine karar verdik...” O kadar parlak sözlerle, mecliste her gün okunan dualara, Hacı Bayram Camiinde ikiyüzlücesine kılınan namazlara, ancak kelimededen ibaret olan “halk ve millet hükümetine” rağmen, Anadolu halkı mücadeleyi tutmamış ve tersine ona karşı ayaklanmakta direnmiştir.

İmparatorluktan cumhuriyete geçişi, -toplumsal yapıya hiç dokunulmadığı göz önüne alınınca- bir hükümet darbesiyle saltanatın tasfiyesi olarak görmek gerçeğe daha uygun düşmektedir.

Eğer bir kişi kendi halkına layık gördüğünü başka halklara da layık görmüyorsa, kendisi için gerekli saydığı özgürlüğü, başkaları içinde gerekli saymıyorsa, böyle birinin özgürlük diye bir sorunu olabilir mi?

Cumhuriyetin kuruluşundan beri Kürtlere yönelik inkârcı, ırkçı bir siyaset takip edilmesi, Türkiye’de faşist hareketin gelişmesinde de önemli bir etken olmuştur. Çelişik olarak Kürt ulusunu “yok sayma” resmî ideolojinin önemli bir halkasını oluşturmakla birlikte, bu aynı zamanda söz konusu ideolojinin en zayıf halkasıdır. Var olan bir ulusu “bilinçle yok etmek” mümkün değildir ve nesnel gerçek insanların

hezeyan ve kuruntularından bağımsız olarak var olmaya devam eder.

Resmî tarih, daha genel olarak resmî ideoloji Kürdistan’ı dünya haritasından “çıkarınca” üzerinde yaşayan ulusu da “yok etmesi” gerekiyordu. Buna da bir çare bulunmuştur. Kürtler, “dağlı Türkler” ilan edilmiştir. Dağlı Türkler soy olarak, öz olarak, kökenleri bakımından Türk olmakla birlikte, gerçek Türklere iki yerde ayrılmaktaydılar: Bir kere dağda yaşıyorlardı! Üstelik dağda yaşarken Türkçeyi unutuyorlardı!.. Yükseklerde yaşamakla dil arasında ilginç bir ilişki olmalı!..

Milli Mücadele gerçek anlamda bir ulusun kurtuluşu değil, Kürt ulusunun baskı altına alınması sürecinin başlaması olmuştur. Eğer Milli Mücadele gerçekten bir ulusun kurtuluşu için verilmiş bir mücadele olsaydı, o zaman Kürt ulusu baskı altına alınmayacağı gibi, bu konuda anlamsız zorlamalara, uyduruk gerekçelere ve yalanlara gerek kalmazdı.

Sömürgeci siyasetin temelinde, sömürülen halkın gerçek tarihini yok etmek, onun tarihî geçmişini inkâr etmek ve sömürgeci ulusun istediği bir tarih versiyonunu ona empoze etmek yatar. Bu nedenle ezilen, sömürülen, baskı altında tutulan ulusun kendi tarihini hatırlatacak ne varsa imha edilir. Kemalistlerin de yaptığı buydu... Kütüphanelerde Kürtlerle ilgili ne varsa yok edilmiştir. Kürt beylikleri zamanında yapılan tarihî yapılar yıkılıp yerine askerî kışlalar yapılmış, tüm yöre adları değiştirilmiş, ölü dilleri öğreten filoloji bölümleri varken, yaşayan bir dil olan ve milyonlarca insan tarafından konuşulan Kürtçe hiçbir edebiyat fakültesinde öğretilmemiştir. Burada bir gerçeğin altını çizmemek olmaz, Türk devleti ırkçı, şoven, ayırımçı bir politika uygularken, Türk halkı da dâhil olmak üzere diğer azınlıkların “ayırımçı”, “şoven”, “ırkçı” bir tavır içine hemen hiçbir zaman girmemiş olmalarıdır. Emekçi halkın kültüründe bu tip “aşırı öğelere” rastlamak pek kolay değildir. Dolayısıyla yapılan “ayırımçılık” emekçi halkın onayladığı bir şey değildir.

Mustafa Kemal'in yaptıkları, bir başka Mustafa'nın, Mustafa Reşit Paşa'nın başlattığı olaylar zincirinde sadece bir halkaydı, üstelik zincirin büyük bir halkası da değildi.

Elli yılı aşkın bir zamandır abartılan inkılaplar 3. Selim, 2. Mahmut döneminden beri yapılagelenlere yenilerinin eklenmesinden öte şeyler değildir. Mustafa Kemal Tanzimat geleneği dışında değil, söz konusu geleneğin en radikal sürdürücüsüydü. Ne ki resmi ideoloji tarafından ısrarla Tanzimat geleneğinin dışında gösterilmeye çalışılmıştır.

Çağdaş liderler teorisyen olmak durumundadırlar. Mustafa Kemal teorisyen değildi. Sistemik bir düşünce bütünlüğüne de ulaşmış değildi. Söyledikleri arasında ve yaptıklarıyla söyledikleri arasında bir sürü çelişkinin varlığı bu yüzdendir. Elektrik bir bilince sahipti, bu durum kendisi hakkında çelişik yorumlara neden olmuştur. Türkiye'de sol hareket bile onun bazı sözlerine aldanmaktan kurtulamamıştır. Türk sosyalistleri onda antiemperyalist ve antifeodal bir şeyler bulmak için boşuna zorlanıp durmuşlardır.

İstedığı kadar yüceltilsin; Mustafa Kemal'in kişisel gücü ve gerçekleştirebileceği şeylerin sınırı, sınıfsal güç dengeleri ve dış bağlantılar (emperyalizm) tarafından belirlenmişti. Resmi ideoloji, tarihi tahrif etmek için ne kadar zorlanırsa zorlansın, putlaştırılan kişi boşlukta durmuyordu. Dayandığı temel (sosyal sınıflar) ise Türkiye'yi ancak Batı'nın bir uydusu yapabilir.

Kemalist Rejimin Niteliği: Orijinal bir Bonapartizm

"Anayasa", "halk egemenliği", "hâkimiyet kayıtsız şartsız milletindir" gibi görüntülere karşın, Kemalist rejim, Bonapartist bir diktatörlüktü. Yapılan sözde "seçimler" diktatörlüğün gerçek yüzünü gizlemeye yönelik manipülasyondan başka bir şey değildi. Öte yandan, toplumsal üst yapıda gerçekleştirilen "inkılaplar" halk yararına düzenlemeler olmaktan önce, Bonapartist iktidarı güçlendirmeyi amaçlamaktaydı. Nihai amaç, sömürü ve baskıyı güvence altına almak ve

sürekliliği sağlamaktı. Geniş toplum kesimlerini baskı altına alan bir siyasi rejimin en temel insan haklarını ortadan kaldırdığı bir ortamda yapılanları "devrimler" olarak göstermek, Türk bilim adamlarının evrensel bilime önemli bir katkısı olmalı! Emekçi halk kitlesinin katılmadığı bir hareket nasıl devrim olabilir? Zaten tarihsel olarak bir imparatorluğu çöküşe götüren, en azından çöküş sürecinde etkin olan bürokrasinin birdenbire "devrimci" olması eşyanın tabiatına ters düşen bir şeydir.

1920'lerden beri ülkenin kaderini elinde tutan Kemalist iktidarlar, toplumu istedikleri biçime sokabilecekleri, istedikleri gibi yörebilecekleri düşüncesine sahiptiler. Elbette bu emekçi toplum kesimlerine "dışarıdan bakanlara" özgü bir zihniyettir. Bir bakıma toplumu "tavuk çiftliği gibi yönetebilecekleri", "yönetmeleri gerektiği" gibi kuruntularla hareket etmişlerdir. 1923-1946 aralığında Kemalist iktidarlarca milliyetçi ideolojiyi dinî ideolojinin yerine geçirme çabaları beklenen sonucu vermemiştir. "Laiklik" uygulaması da, dinin baskı altına alınması olarak anlaşılmıştır. Türbelelerinin ziyaretinin yasaklanması gibi gariplikler "laikliğin bir gereği sayılmaktaydı". Bir insanın kutsal saydığı tarihî bir kişinin mezarını ziyaret etmesinin engellenmesi "ilericilik" sayılmaktaydı. Yazık ki Türk aydınlarının çoğunluğu hâlâ yasakçılık ve baskıyla ilericilik arasındaki ilişkinin tersliğini kavramış durumda değildi.

İFLAS...

Gerçekten Mustafa Kemal ve onun inkılaplarıyla ilgili olarak yaratılan efsane, yedi yüz yıllık hilafet ve saltanat devrinde yaratılamamıştır. İlginç olan bir şey de, bu efsane üreticilerinin, sözde efsaneleri yıkmak, hurafeleri yok etmek amacıyla yola çıkmış olmalarıdır! Topluma rasyonel düşüncüyü egemen kılmak amacıyla yola çıkanlar, hiçbir dönemde görülmemiş düzeyde hurafe üretmişlerdir. Putları yıkmak için yola çıkanlar, hiçbir dönemde görülmemiş düzeyde put üretmişlerdir. Cumhuriyet aydını, put üreticiliği ve bekciliği-ne koşulmuştur!

AKADEMİK ETKİNLİKLER

İlmî Etüdler Derneği Açılış Konferansı

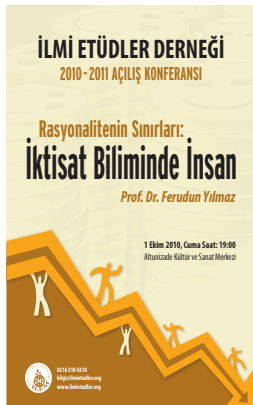
■ Rasyonalitenin Sınırları: İktisat Biliminde İnsan

Prof. Dr. Ferudun Yılmaz, 01 Ekim 2010 Cuma,
19.00, Altunizade Kültür ve Sanat Merkezi

Değerlendiren: Oğuz Karasu

İktisat disiplininin merkezî kavramlarından biri olan rasyonalite kavramının ele alındığı konferansta rasyonalite ve iktisat ilişkisi bağlamında ortaya çıkan insan tasavvuru irdelendi. İktisattaki hâkim teori içerisinde rasyonalite kavramının kendisini felsefeden ayırıştırma çabasının iktisatta ortaya çıkardığı izdüşümler, Heidegger'den Gademer'e uzanan bir çizgide tartışıldı.

“Modernlik, insanı ergenlikte bırakır!?”: Modern dünyanın insanı ergenlikte bırakmanın da ötesine doğru evrildiği bir sürecin içinde bulunmaktayız; ancak yine de insanlığın ergenlikte duruyor olması bir şekilde insanlıkta ısrar ettiği anlamına da gelmekte diyen Yılmaz'a göre bilimlerin ve Batı düşüncesinin insanın ergenlikten, insan olamayacağı hâle dönüştüğü bir süreç içerisinde olduğunu görebiliyo-

ruz. Batı düşüncesinden burada kastedilen aynı zamanda Batılı tarihsel varoluştur. Bizler de birer Batılı olarak doğmak mecburiyeti içerisindeyiz ve yine -her ne kadar itiraz etsek dahi- onun içerisinde öleceğiz. Zira Batı düşüncesinin serüveni, Batı düşüncesinin dışında olduğumuzu belirleyen bizlerin de tarihsel varoluşumuzu belirleyebilecek yazgısal bir konuma gelmiştir. Bilimlerin, bilim olarak var olabilmelerinin tek imkânı; felsefenin yok olması ile mümkündür. Felsefenin, Batı düşüncesinin güzergâhını belirleyici rolü bilimlerin çıkışıyla sona ermiştir. Böylelikle, kendi içerisinde zenginleşmeye devam ettiğini savunsa dahi felsefenin düşünmeye yönelik katkısından artık söz edemeyiz.

19. yüzyılda kendisini doğa bilimlerine benzetme konusunda en tutkulu bilim olarak iktisat bilimini görmekteyiz. Bir disiplin olarak iktisadın seyri; Batı düşüncesinin tarihsel varoluşunun insanlığı radikal bir şekilde

de biyolojik bir varlığa doğru götürdüğüne dair yazgısal serüveninin en iyi temsil edildiği seyirlerden biridir. Bu duruma, biraz geriden bakıldığında diğer bilimlerde de tanıklık edilebiliyor; ancak iktisatta çok daha somut bir şekilde karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla iktisatta rasyonalite ve artık pek söz edilmiyorsa da iktisatta insan kavramından konuşmak genel Batılı tarihsel serüvene ilişkin de konuşmak anlamına geliyor diyen Yılmaz için sorun; iktisadın matematiksellesmesi yahut doğa bilimlerine benzeme başarısının çokça olması değildir. Zira öyle olsaydı sorun; basit bir metodolojik tartışmadan ibaret kalırdı. Oysa iktisattaki bu matematiksellesme, felsefenin bağrından kopan ve kaderi galiba hepsinin bir çeşit matematiksellesmesinden ibaret olan ve kendine muhatap bildiği insan denilen varlığı giderek biyolojik bir varlığa indirgeyen bir serüvenin öyküsünü göstermektedir. İnsana ilişkin düşünme ameliyesi olan sosyal bilimlerin ama özellikle de iktisadın deneysel bilime doğru yol almaya başladığını ve bu deneysel bilime doğru gidişte de doğrudan doğruya insanların biyolojik varlıklarına odaklanarak bu işi gerçekleştirme çabasına giriştiklerini görmekteyiz. İktisatta şimdilik bir eğilim olarak durmaktalar ama yönelimi göstermekte, ima ve iddia etmekte. Deneysel iktisatla, bu çatı altında yapılagelen faaliyet; bilinen insanı, diğer canlılardan bir canlı olarak gören anlayışı ifade etmektedir. İnsan diğer canlılardan bir canlı ise ve diğer canlıların davranışlarının anlaşılması; bedenlerinin anlaşılması ile gerçekleştirilebiliyorsa bu durum aynı şekilde insana ilişkin de geçerli olabilir. Dolayısıyla bir bireyin iktisada ilişkin davranışını da bu şekilde pekâlâ anlayabiliriz gibi bir netice önümüze çıkmaktadır.

İnsanı “düşünen” ve “eyleyen” bir varlık olarak iktisadın standart terminolojisinde rasyonel seçim teorisi çerçevesinde davranışlarını belirleyen, faydasını maksimize etmek üzere tutarlı davranan, tercihlerini tutarlı gerçekleştiren bir yaratık olarak tanımlayan Yılmaz; iktisatta rasyonel kavramının, insanın tercihlerini tutarlı gerçekleştirebilmesine denildiğini, rasyonel insanın ise son derece daraltılmış içsel tutarlılık varsayımı adı

altında tanımlanmış bir davranış olduğunu belirtmiştir. Başta söylenen ergenlikle, iktisadın bilim olarak insan davranışlarının -beyinsel fonksiyonların işleyişinden yola çıkarak; insanın- anlaşılabilmesinin arasında ne gibi bir problem bulunmakta diye soracak olursak; çok hayati bir problemle karşı karşıya olduğumuzu fark ederiz.

Seminerin son bölümünde Feridun Yılmaz; “İnsan; ölüme doğru varlıktır.” ifadesiyle 20. yüzyıl düşünürünün çok kökensele bir şeyi ifade etmiş olduğunu söylemektedir. Zira böylelikle yalnızca insanların öldüğünü; hayvanların, bitkilerin ölmediğini, onların bir biyolojik tarzdan başka bir biyolojik tarza dönüştüğünü; oysa insanların öldüğünü ve varoluşsal anlamda bir dönüşüm geçirdiğini iddia etmiştir. Bununla birlikte bilimlere-sosyal bilimlere de dâhil- ise genetiğe doğru odaklanarak aslında insanların da ölmediğini, tıpkı bitki ve hayvanlar gibi olduğunu, varoluşsal anlamda kadim-kendi dünyamızdan bildiğimiz ölüme ilişkin değil; bir biyolojik tarz değişimine uğradıklarını giderek bizlere öğretmeye başlamışlardır. Şimdilik ima etseler dahi giderek daha da iddia eder hâle geleceklerdir. Bu yönüyle de insan aslında insan olmaktan da çıkmaktadır. Kendi içinde sınırlı olan rasyonel davranışın bile ötesine gidilerek, tamamen genetiği üzerinden doğa bilimlerinden devşirilen bilgi ile hakkında konuşulan bir yaratıktan artık söz etmekteyizdir. Bu sebeple de ütopyik fikirlerin gerçekleşme ihtimalini de hep çok yakınımızda hissediyoruz ve bu yüzden de aslında böyle bir tarihsel varoluşla ve kaderle yüz yüze olduğumuzu da unutamıyoruz. Garip olan ise şudur; böyle bir kaderin içine hiç doğmamış gibi davranmayı yeğliyoruz. Alternatif düşünce geliştirip buna itiraz etmek yahut bizim geleneğimiz farklıdır gibi ifadelerin hepsi anlamlı olsa dahi, o ifadelerin konforuna kendimizi bıraktığımız an aslında kendi konforumuzu tahkim ediyoruz sadece. Sanki o dünyaya hiç doğmamışız gibi konuşmayı ve karşılıklı birbirimizi kandırmaya devam etmeyi yeğliyoruz. Bir embriyoyu bir genetikçinin eline teslim ediyoruz. İsteğini, uygunsa buyurdıklarını kabul ediyoruz. Ancak varoluşsal bir

kaygıya sahipsek, içimizden atamadığımız bir uhde her zaman bize kendini hissettirmektedir. Yok, eğer ki bu şekilde değilsek, o vakit bu konforun içinde yaşıyoruz demektir. Sanki buraya doğmamış, sanki bunun içinde ölmeyecek ve sanki hiç imtihana tabi tutulmamışız gibi davranarak hayatı bir aldanma ile geçirme yolunu seçiyoruz demektir. Sorun; ne bilimlere, ne iktisada, ne ilahiyata ilişkin. Sorun; tarihsel varoluşa ilişkin bir sorundur diyen Yılmaz konuşmasını; “insanlık modernlikle birlikte ergenlikte bırakılmıştır ama ergenlik çocuklukla karışık bir çeşit insanlık hâliydi. Şimdi ise -adı hâlâ modernlik olabilir belki ama- içinde yaşadığımız her ne ise bu yaşaya geldiğimiz süreç içerisinde bizler, çocuklukla karışık bir çeşit insanlık hâlinin de ötesinde, yeneden başladığımızın iddia edildiği yere; hayvanlığa doğru çağrılıyor, götürülüyor ve sürükleniyoruz.” şeklindeki sözleriyle bitirdi.

İlmi Etüdler Derneği Kapanış Konferansı

■ Modern Türkiye’de Devletin Schmittyen Bir Okuması

Bünyamin Bezci, 21 Mayıs Cumartesi, Saat:18:00, Çamlıca Sabahattin Zaim Kültür ve Sanat Merkezi

Değerlendiren: Rahmi Çetin

Sakarya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Kamu Yönetimi Bölümü’nden Yrd. Doç. Dr. Bünyamin Bezci İLEM Kapanış Konferansı çerçevesinde, *Modern Türkiye’de Devletin Schmittyen Bir Okuması Üzerine* adlı bir seminer verdi. Program 21 Mayıs 2011 Cumartesi saat 18:00’da Sabahattin Zaim Kültür Merkezi’nde gerçekleşti.

Seminer Osmanlı sonrası devlet geleneğimizi Schmitt üzerinden anlamaya çalışma mahiyetindeydi. Bünyamin Bezci, Schmitt’in Türkiye ile ilgili olan çalışmalarının Türk-Yunan Mübadelesi üzerine olduğunu ve O’na göre Türk ve Yunan devletlerinin kuruluşunun bu mübadele ile mümkün olduğunu belirtti. Aynı zamanda

Türkiye için Yunanistan’ın “aslı” düşman olması da Schmitt’e göre gayet olumlu bir durumdur. Çünkü O’na göre devletin güçlü olabilmesi ne kadar homojen olmasına ve aslı bir düşmanın olmasına ciddi anlamda bağlıdır.

Bezci, Schmitt’i övmek isteyenlerin O’nu 20. yüzyılın

Hobbes’i olarak yansıttıklarının, yermek isteyenlerin ise nasyonel sosyalizmin en büyük hukukçusu olarak takdim ettiklerinin altını çizdi. İlk etapta bir çelişki gibi görünen bu durumun aslında çok da yanlış olmadığını ve onun yaşadığı dönemlerle alakalı olduğunu belirtti.

Türkiye devlet yapısının genelde Rousseau üzerinden anlaşılmaya çalışıldığını belirten Bezci, Rousseau’da çok önemli bir yeri olan “genel irade” kavramının aynı anda hem *totaliter* hem de *liberal* anlayışa kapı aralmasına rağmen Türkiye’de genelde sadece totaliter yönünden etkilenildiğinin altını çizdi. Hatta M. Kemal’in Rousseau’nun *Toplum Sözleşmesi* adlı eserini okurken altını çokça çizdiğini belirtti. Kompleks bir yapısı olan Türk devlet anlayışının sadece Rousseau üzerinden anlamaya çalışmanın yetersiz kaldığını belirten Bezci, Schmitt’ten yola çıkılarak devlet yapımızın ve bürokrasimizin karanlık noktalarının aydınlığa kavuşturulabileceğini söyledi.

Bezci, Schmitt’e göre “politik” olanın diğerleri önünde bariz bir önceliği olduğunu belirtti ve bunun bizim devlet geleneğimizde de aynı şekilde olduğunu söyledi. Örneğin 28 Şubat sürecinde devletin temel prensiplerini korumak halkın iradesinden daha ağır basmıştır ve “devlet” tehlike olarak gördüğü halkını hizaya getirme çabasına girmiştir.

Yine modern devlet total (bütüncül) bir özellik gösterir. Bu yönüyle coğrafi bütünlük ve merkezî yapı çok önemlidir. Bezci, modern devletin müdahalesi dışında

İLMİ ETÜDLER DERNEĞİ

2010-2011 KAPANIŞ KONFERANSI

Bünyamin Bezci

21 Mayıs 2011, Cumartesi • Saat: 18:00 - 20:00
Çamlıca Sabahattin Zaim Kültür ve Sanat Merkezi
0312 310 0118 - bilgi@ilmietudler.org - www.ilmietudler.org

bir alan bırakmamaya çalıştığını belirtti ve bunun sebebini de devletin bizzat kuruluş amacı ile ilgili olduğunu ifade etti. Devletin her bir birey arasındaki çatışmayı önlediği için kutsallığı fikrinin Schmitt tarafından da kabul gördüğünü söyledi.

Bezci, homojenlik konusuna tekrar değinerek Schmitt'te Alman dili, Alman kültürü ve dinî temelde bir homojenliğin önemli bir yeri olduğunu ifade etti. İnan'da dinsel temelde bir homojenliğin olduğunu, Türkiye'de ise bir süre ırka dayalı bir homojenliğin oluşturulmaya çalışıldığından bahsetti.

Bezci, tekrardan “politik olan” kavramına geri dönerek politik olan nasıl bir şeydir sorusuna cevap bulmaya çalıştı. Schmitt'e göre politik olan sınırsız bir şeydir. Her şey politik olabilir. Schmitt için siyaset *paylaşım* için değildir. Dost-düşman temelli bir siyaset tarzı vardır Schmitt'te. Dost-düşman yoğunluğu ne kadar fazlaysa siyaset amacına o kadar ulaşmıştır. Bezci politik olanı tespit konusunda, kişiler kendisini âdeta o şeyle anlamlandırıyor ve o şey için her türlü fedakârlığı yapmaya hazırsa o kişi için o şey politik bir hal almıştır. Bu anlamda her şeyin politik olabileceğini belirten Bezci, futbolun hatta sanatın politik olabileceğini ifade ederek güncel tartışmalardan örnekler verdi. Bedri Baykam'ın salt resim yapmadığını sanatını politik bir düzlemde sürdürdüğünden bahsetti. Mesela Atatürk Kültür Merkezi'nin, birçok kişi için bir yapı olmaktan ziyade Atatürk ve onun prensipleri ile özdeşleştirildi-

ğinden bahseden Bezci o binanın yıkılmasının bu kişiler üzerinde Atatürk'ü yıkmak gibi bir etki yapacağını söyledi. Kemalizm'in bu yönüyle hem politik bir şey hem de toplumu da politize eden bir şey olduğunu ifade etti. Bu perspektiften bakıldığında Schmitt'in Türkiye hakkında çok şey ifade ettiğini söyleyen Bezci, toplumsal alanla siyasal alanın ayrışması üzerinde durdu. Toplumsal alandan siyasal alana geçmek için birtakım süzgeçler olduğunu bu süzgecin Osmanlı'da Sünnilik olduğunu Türkiye'de ise laikliğin bunun yerini aldığını ifade etti. Mesela Atatürk yanında Latife Hanım gibi bir çarşafalı hanım bulundurmakta bir mahsur görmemiş ama siyasi ortamlarda Latife Hanım pek görülmemiştir.

Ulusal kimlik konusunda da Schmitt'in çok şey söylediğini belirten Bezci, kimlik inşasının dostluklar üzerinden değil daha çok düşmanlıklar üzerinden inşasının Schmitt'in önem verdiği bir durum olduğunun altını çizdi. Ancak bu düşmanlık psikolojik ve kin temelli bir düşmanlık değildir. Türkiye'nin Batı'yı düşman olmaktan çıkarmasının ardından kendisine yeni düşmanlar aradığını ve çaresiz olarak uzun yıllar beraber yaşadığı Rum, Ermeni, Kürt, Arapları kendisine yeni düşmanlar olarak seçtiğini belirtti.

Siyasal elitizmin Schmitt için hiç de olumsuz bir kavram olmadığını belirten Bezci, eğer seçilenler toplumu temsil edebiliyorlarsa pekâlâ meşrudurlar. Yani onun için demokratik olup olmadığı sadece temsil edemedikleriyle alakalı bir durumdur. İlla parlamenter demokrasi şart değildir. Hatta parlamentonun O'nun gözünde olumsuz olabilecek bir yeri vardır. Schmitt'e göre bir devlet ne kadar hızlı karar alabiliyorsa o kadar başarılıdır; bu yönüyle parlamentolar birer sonsuz sohbet alanıdır.

Bezci devletin halk, siyaset ve bürokrasi şeklinde üç kategoriden oluşmakta oluştuğunu ifade etti. Mesela tek parti döneminde bizde ilk iki alan üçüncüsü aleyhine olabildiğince dardı. Siyaset yapabilmenin tek yeri CHP, kültürel faaliyetlerin de tek yeri halk evleriydi. Schmitt'e göre devlet bireyleri bir araya getirmiştir, bi-

reyler devleti değil. Bu çerçeveden bakıldığında darbelerin neden meşru görüldüğünün anlaşılabilirliğini belirten Bezci, Türkiye siyasal yaşamında asıl olanın hukuk değil düzen olduğunu söyledi. Bu çerçevede devlet düzeni değişmeye başladığında “devletin sahibi” gelir; düzeni sağlar. Hukuk sonradan ortaya çıkan bir şeydir.

Yine Schmitt çok fazla partinin olduğu bir düzeni sevmez, buna gerek de yoktur. Halkı temsil edebilecek bir tek parti sistemi çok partili düzenden daha faydalıdır Schmitt'e göre. Bezci tek parti dönemi değişim sürecini yönetecek ve halkı sınıf temelli çatışmadan koruyacak bir düzenle Schmitt'in bu düşünceleri arasında direk bir bağlantı olduğunu ifade etti. Son olarak da Türkiye'de süren başkanlık sistemi konusunda da Schmittyen bir açıklamanın yapılabileceğini belirten Bezci, parlamenter sistemde karar alma ve yönetme sürecinin birçok organ tarafından yürütüldüğünden başarının ve başarısızlığın çok kolay tespit edilemediğini belirtti. Ancak başkanlık sürecinde bütün sorumluluğun tek elde toplanması ile kötü gidişatta başkanın değişimiyle soruna anında müdahale imkânı sunduğunu belirtti. Bezci bu yönden AK Parti'nin bir değişim sürecini başlatmasının yanında bu konuda olduğu gibi devlet refleksi ile davranabildiğini ve statükodan yana tavır alabildiğini ifade ederek sunumunu bitirdi. Ardından kısa bir soru-cevap faslından sonra seminer sona erdi.

İlem Seminerleri

İLEM, İslam düşüncesi alanında son dönemlerde üretilen özgün çalışmaları tartışmak üzere 2011 yılında “İslam Düşüncesi” genel başlığı altında seminerler düzenlemiştir. Belli periyotlarla ve konu bütünlüğü içerisinde organize edilen seminer dizisinin ilki Şubat ayı içerisinde gerçekleştirilmiştir. Dernek merkezinde gerçekleştirilen seminer dizisinde yer alan üç adet seminerin değerlendirmesi aşağıda yer almaktadır.

■ İslam Teolojisinde Tanrı-Alem İlişkisi

Yrd. Doç. Dr. Osman Demir, Çanakkale 18 Mart Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, 5 Şubat 2011 Cumartesi, Saat: 17:00

Değerlendiren: Yasir Beyatlı

Yrd. Doç. Dr. Osman Demir, İslam teolojisi yani “kelamı” üzerinden, kelimelerin İslam felsefesi ve tasavvufu farklarını açıklayarak başladı. Allah'ın zatından, sıfatlarından ve mümkinâtın (varlıklar âleminin) başlangıç ve son itibarıyla ahvalinden bahseden bir bilim dalı olarak tanımlanan kelamın üç temel konusu ulûhiyet, nübüvvet ve meâd/ahirettir. Bunlardan meâd, sem'iyât olarak da isimlendirilmektedir. Çünkü kelamda bu alana dair bilgiler bir düşünce sonucu değil tamamen muteber nakiller üzerinden oluşur. Kelamın temelde iki fonksiyonu ise temellendirme ve savunmadır. Bunlardan birincisi kelamın pozitif diğeri ise negatif fonksiyonudur. Savunma, sadece mühlidle-re karşı değil aynı zamanda Müslüman olarak isimlendirilen fakat tenzih akidesi noktasında problemliler olarak görülen gruplara karşı da işletilmiştir. Daha sonra “kelam” ile “akaid”in farkına değinen Demir, aradaki farkın metot üzerinde cereyan ettiğini belirtti. Akaid ilmi selef metoduna, kelam ilmi ise kelam metoduna dayanır. Kelam savunma, izah, tartışma, cedel, temellendirme vs. üzerinden yürürken akaid ilmi bunlara fazla yer vermez ve daha çok kişinin inancını doğru bir şekilde öğrenmesi üzerine kurulur.

Allah-âlem ilişkisinin nasıllığı üzerinde de duran Demir, Allah-âlem ilişkisini temelde tek taraflı yani yaratılıştaki insanın hiçbir dâhili ve iradesi mevcut değil-

İLEM SEMİNERLERİ

İslam Teolojisinde Tanrı-Alem İlişkisi

Yrd. Doç. Dr. Osman Demir
Çanakkale 18 Mart Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

→ 5 Şubat 2011 Cumartesi → 17:00

İslam Felsefesinin Vahiy Boyutu

Yrd. Doç. Dr. Hikmet Yaman
Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

→ 12 Şubat 2011 Cumartesi → 17:00

İslam ve Batı Düşüncesinde Yaratılış Teorileri

Doç. Dr. Rahim Acar
Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

→ 19 Şubat 2011 Cumartesi → 17:00

İlahî Caddesi, Tuzla Kapısı Sokak, No:133 Etiler 4. Blok
www.ilemsemnerleri.org • bilgi@ilemsemnerleri.org • 0216 319 0012

ken yaratılıştan sonra bu ilişki farklı boyutlara sahip olmakla beraber karşılıklı bir hâl aldığı için altını çizdi. Yaratılış problemi kelam, tasavvuf ve İslam felsefesi disiplinlerinin çözmeye çalıştığı en temel problemlerden bir tanesidir. Demir, bu sorunun Antik Yunan filozoflarının arke arayışlarına kadar dayandığını ve sorunun insan doğasında var olduğunu belirtti.

Tarihten beri insanın arayışta olduğu en temel üç soru olduğunu kaydeden Demir, bu soruların kelamın üç temel konusunu teşkil ettiğini ifade etti. Bu sorular “Ben nerden geliyorum?”, “Beni kim yarattı?” soruları ki bu “ulûhiyete” tekabül eder. “Ben ne yapmalıyım?”, “Hayatımı nasıl tanzim etmeliyim?” sorularıyla rol model olarak peygamberler ortaya çıkar. Bu da kelamın ikinci temel konusu olan “nübüvvet”e, üçüncü ve son olarak da “Öldükten sonra ne olacak, nereye gideceğim?” sorusu da “ahiret”e karşılık gelir.

Demir, “ilah” ve “âlem” üzerinde biraz durduktan sonra, kelamda Allah-âlem ilişkisinin, Allah’ın bir zat ve bir de sıfatlara sahip olduğuna ve Allah’ın zatının insan tarafından idrak edilemeyeceğinden hareketle daha çok sıfatlar üzerinden kurulduğunu vurguladı. Demir, bizim Allah karşısındaki durumumuz ve O’nu anlama çabamız, ontolojik olarak sonlunun sonlu, kasırın kâmil karşısındaki durumu ve onu anlama çabasıdır. Burada ise sıfatlar problemi ortaya çıkar. Kelamcılara göre Allah-âlem ilişkisinde esas yeri ilim, irade ve kudret sıfatları teşkil eder.

Böyle bir formasyondan sonra Allah’ın âlemi neden ve nasıl yarattığı sorusuna cevap aranır. Bu noktada Demir, sufilerin “aşk nazariyesi” ve İslam filozoflarının “sudür nazariyesi”ne değinerek, felsefi yaklaşımın problemlerinden ve kelamcılarının bu yaklaşımlara karşı sergiledikleri tutumu yorumladı. Kur’an’ın yaratma için kullandığı terimleri etimolojik açıdan değerlendirdikten sonra, çeşitli kelam ekollerinin yaratılış problemine geliştirdiği yaklaşımlar üzerinde durdu. Kuran’ın bizi, yaratılış ispat konusunda âlemi incelemeye yönlendirdiğini çeşitli örneklerle ortaya koyduktan sonra âlemden Allah’a ulaş-

ma çabasının bir tür görünenden görünmeyene, bilinenden bilinmeyene ulaşmak yani kıyas olduğunu ifade etti.

Son olarak kelamın negatif fonksiyonu olan mücadeleyi de anlatan Demir, son olarak avamın bu tür bilgilerle münasebetini, kelam öğrenmenin hükmünü açıklayarak, “Fıkıh gıdadır, kelam devadır.” ifadesiyle sunumuna son verdi.

■ İslam Felsefesinin Vahiy Boyutu

Yrd. Doç. Dr. Hikmet Yaman, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, 12 Şubat 2011 Cumartesi, Saat:17:00

Değerlendiren: Mehmet Çiftçi

İlimler tarihinin, safi ilimler tarihi olmaktan uzak siyasi bir tarafının olduğu vurgulayan Hikmet Yaman, pek çok ilmin arka planında Anglosakson dizayn olduğunu söyledi.

Hikmet Yaman, “Özellikle Türkiye’de belli şahıslar gereksiz yoğunlukta vurgulanarak okunmuştur. Bu o kişilerin aşılabilir oldukları anlayışını doğurdu. Bugün Türkiye’deki İslam felsefesi çalışmalarının pek çoğu ya Macit Fahri’nin ya da Henry Watson’un kategorileridir.” dedi.

Son 15 yıldır yoğun bir şekilde İslam felsefesi tabirinin doğru olup olmadığı tartışılmaktadır. Hikmet Yaman; “Arapça felsefe” ve “İslam felsefesi” tabirlerinden hangisini kullanmanın doğru olduğu tartışmalarına, İslam felsefesi tabakat literatürünü öne çıkarmanın ışık tutacağını ifade etti. Kindi, Farabi, İbn-i Sina gibi ilk dönem İslam filozofları metinlerinde, Yahudi felsefesi veya Hristiyan felsefesi gibi felsefeler karşısında İslam felsefesinden bahsetmemektedir. Aksine insanlığın insanlık seyrinin ilerlemesine katkıda bulunan herkese kadirşinaslıkla yaklaşacaklarını ifade etmektedirler.

İslami kaynaklar, filozofların felsefi faaliyetlerin maksatlarının; dinî meselelerin, vahyin hakikatinin ve te-

mel unsurlarının bilgisine ulaşmak gayretinde olduklarından bahsetmektedir. Ayrıca Hikmet Yaman, İslam filozoflarının tamamen rasyonalist bir bakış açısıyla baktıklarını söyleyemeyeceğimizi ifade ederken, İslam filozoflarının ele aldıkları arasında İslam geleneği içerisinde var olan konular olduğunu belirtmektedir.

Seminerde İslam felsefesinin arka planında vahyi, peygamberliği anlamlandırmak ve zihinlerde oluşan sorulara cevap bulmak gibi bir arayışın olduğu vurgulandı. İslam felsefesi ne bir başka felsefeye tepki olarak doğmuş ne de din dışı konularda ve dinî bir alt yapı olmadan ortaya çıkmıştır. Aksine İslam ilk dönem İslam filozoflarının eserlerinde İslami bir arka plan ve amaç olduğu görülmektedir. Günümüzdeki en büyük yanlış, ilk dönem İslam felsefesi eserlerinin ilk kaynaklarına inmeden ikinci üçüncü kaynaklardan aktarılan yorumların kesin doğru gibi lanse edilmesi olarak görülmektedir ve bu yorumlarda İslam felsefesinin nebevi yönü hesaba katılmamaktadır. Bu ilmi gelenekte işin nebevi yönünün dikkate alınmamasının onlara yapılan büyük bir haksızlık olduğu ve işin bu yönüne eğilen İslam filozoflarının fazla olduğu vurgulandı. Bunun önüne geçmek için, İslam felsefesinin tabakat kitaplarına inmek gerekmektedir. Bu tabakat kitaplarıyla İslam felsefesindeki vahiy boyutu daha iyi anlaşılacağı gibi İslam felsefesinin de İslam toplumundaki yeri belirlenmiş olacaktır.

■ İslam ve Batı Düşüncesinde Yaratılış Teorileri

Yrd. Doç. Dr. Rahim Acar, *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi*, 19 Şubat 2011 Cumartesi, Saat:17:00

Değerlendiren: Zeynep Dilek

İLEM, tarafından “İLEM Seminerleri 2011” kapsamında düzenlenen “İslam ve Batı Düşüncelerinde Yaratma Teorileri” isimli seminerimiz Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Din Felsefesi bölümünden Rahim Acar’ın sunumuyla dernek binamızda yapılmıştır. Konuşma İslam ve Batı düşüncesi ifadelerinden

ne kastedildiği, yaratma teorilerine giriş, İbn-i Sina ve Thomas Aquinas’ın yaratma teorilerine bakışı üzerinden anlatıldı.

İslam düşüncesi ve Batı düşüncesi ayrımından bahseden Rahim Acar, bu ayrımın olası kriterlerini coğrafi, dinî, entelektüel-felsefi olmak üzere üç başlıkta inceledi. İslam düşüncesi ve Batı düşüncesi ayrımında coğrafi kriterden bahsetmenin zor olduğunu, dinî kriterde Batı’nın Orta Çağ filozoflarının İslam filozoflarından etkilenmiş olmalarından dolayı bu ayrımın da pek mümkün olmayacağını; entelektüel-felsefi kriterde ise İslam’a, İslam kültürüne mahsus yöntem ve teorilerin olması hasebiyle bu ayrımın da çok sıhhatli olmayacağını aktardı. İslam düşüncesi - Batı düşüncesi şeklindeki ayrımın problemleri bir ayrım olduğundan ve en azından Doğu-Batı düşüncesi şeklinde isimlendirilmesinin daha uygun olacağından bahsetti.

Yaratma teorilerine geldiğimizde, Rahim Acar öncelikle “Âlem kendi başına mı var yoksa kendi dışında bir şeye, oluşunu ve işleyişini borçlu mu?”, “Âlemin var oluşunu ve işleyişini borçlu olduğu şey ne?” şeklinde yaratma teorilerinin başlangıcı olan sorulara değindi.

Acar, Tanrı-âlem ilişkisi bağlamında dört adet yaratma teorisini açımlayarak teorileri sıraladı: Birincisi Eflâun’un da savunduğu “Âlem Tanrı’ya nizamını borçludur.”, ikincisi Aristo’nun da savunduğu “Âlem Tanrı’ya hareketini borçludur.”, üçüncü olarak Platinus’un savunduğu “Âlem Tanrı’ya varlığını borçludur.”, ve son olarak “Âlem Tanrı’ya yoktan ve sonradan varoluşunu borçludur.” teorileridir.

Acar, İbn-i Sina (ö.428 /1037)’nin yaratma ile ilgili sorularına da değinerek bu sorulara cevaplar aramıştır:

1. Yaratma nedir?
2. Yaratma nasıl bir fiildir? İradeli fiil mi tabii bir fiil mi?
3. Yaratma ve dolayısıyla yaratılan şey zorunlu mudur?
4. Âlemin bir başlangıcı var mı?

İbn-i Sina'ya göre yaratma; varlık vermek, yoktan var etmektir. Tanrı her bakımdan zorunludur ve zorunlu olan şeyler değişmez. Tanrı zorunluysa fiilleri de zorunludur ve ilahi irade de zorunludur. Bu zorunluluğun tabii varlıktan farkı ise ilahi yaratmanın hem zorunlu hem iradeli olması ile ilgilidir. Ve irade de bilgiden kaynaklanır. Âlemin başlangıcı var mıdır, sorusuna ise zamansal bir başlangıcının olmadığı şeklinde cevap verdi.

Son olarak sunumunda Thomas Aquinas'a yer veren Rahim Acar, "Thomas Aquinas birçok Hıristiyan teoloğun âlemin sonradan meydana geldiği ilkesine rasyonel bir dayanak oluşturmaya çalışmış hatta bu konuda başlı başına bir eser yazmıştır. Eserinde Tanrı'nın âlemi yaratmasının rasyonel anlamda ispat edilebileceğini, ancak sonradan yaratılmaya başlandığına rasyonel bir dayanak oluşturulamayacağını" belirtti. Rahim Acar son olarak dinleyicilerin sorularına cevap vererek sunumunu bitirdi.

İLEM Gündem Toplantıları

■ Ortadoğu'daki Güncel Gelişmeler Ekseninde Türk Dış Politikası

Hasan Büyükcengiz, 01 Nisan 2011 Cuma, Saat: 18:00

Değerlendiren: Muhammed Turan Çalışkan

Konuşmacı olarak Hasan Büyükcengiz'in katıldığı programın başında, son dönemde Orta Doğu'da meydana gelen isyanlar ve dalgalanmalar bağlamında güncel gelişmeler değerlendirildi. Konferansta mevcut gelişmelerin tarihsel arka planını sömürgecilik faaliyetlerinin oluşturduğu; sömürgeciliğin tarihinin ise Roma'ya kadar götürülebileceği vurgulandı. Coğrafi konumu ve stratejik önemi açısından Mısır ve Yemen'in kilit nokta olduğunu vurgulayan Büyükcengiz, bu ülkelerin Süveyş Kanalı'nın iki ucunda bulunmaları hasebiyle bölgedeki ABD nüfuzu ve İsrail'in güvenliği ile doğrudan alakalı olduklarını ifade etti.

Büyükcengiz, bölge coğrafyasını derinden etkileyen isyan hareketleriyle ilgili olarak "Bölge insanındaki sinmişlik ve korkaklık dikkate alındığında böylesi kırılmaları spontane gelişmiş hareketler olarak görmek ve sadece halka indirgemek doğru olmayacaktır. Arka planda teşvik, tahrik yönünde organizasyonların varlığı yadsınamaz. Ancak süreçte en önemli olaylardan biri Mısır'da Mübarek'in gitmesi, İran ve Filistin'le yaklaşarak İsrail ile arasındaki mesafeyi açması olmuştur. Mısır önemlidir çünkü bölgede İsrail'i tutan devlet Mısır ve Ürdündür. Bu iki devlet olmazsa İsrail'in yaşaması hemen hemen imkânsızlaşır. Dedğimiz gibi bölgede insanlar kendiliğinden ayaklanmadı. Bir topluluğu galeyana getirebilirsiniz, olaylar çıkarabilirsiniz ancak olayların sürekli yapılabilecek bir duruma getirmek farklı bir özellik gerektirir. Bu da birilerinin teşvikini gerektirir. Benim en fazla üzerinde durduğum ihtimal İngiltere'nin ABD'ye devretmiş olduğu egemenliği geri alma çabasıdır. Yani İngiltere bölgedeki hareketlenmeyi el altından teşvik ederken diğer taraftan oluşan bu yapıya müdahale ederek kendine bir yer bularak daha etkin olma ve oraları kontrol etme amacını gütmektedir. Bu yanda bölgede ABD'nin de İngiltere'nin de istihbarat elemanları çalışmaktadırlar bölgede." şeklinde konuştu.

Libya'da isyancılarla Kaddafi arasındaki çatışmalara ilişkin olarak büyük devletlerin rolüne değinen Büyükcengiz, "Libya uluslararası anlamda bir çok devletin (ABD, İngiltere, Rusya, Çin) çatışma alanı durumuna gelmiştir. ABD ise bir taraftan Kaddafi ile görüşüp ona bazı şartlara uyması hâlinde otoritesinin devam edeceğini garanti ediyor diğer taraftan aksi bir şey olursa Kaddafi'nin siyasi otoritesini bitirip isyancılarla anlaşarak onlardan nemalanma yoluna gideceklerdir. En temeldeki görüntü budur." dedi.

Büyükcengiz, isyanlar sonrası bölge üzerindeki değişen dengelerle ilgili, "Kuzey Afrika'da yaşanan değişimler (Fas'ta Ak Parti'nin model olarak alındığı Batı ile daha yakın yapılanma, Tunus'taki devrimci ama

daha yumuşak bir geçiş süreci ve Cezayir'deki benzer gelişmeler...) Orta Doğu'daki gelişmelerin temel özelliği aslında dünya tarihinin önemli değişiklik yaşadığı bir döneme işaret ediyor olmasıdır. Bill Gates'in yakınlarında söylediği 'Osmanlı'nın çöküşünden sonra bölgedeki en önemli olaylar' sözü bunu çok iyi ifade ediyor. Ancak bu gelişmelerin nereye gideceği, nereye savrulacağı, kimin güçlü ve galip çıkacağı belli değil. Sonuçta Amerika ya bölgeden çekilecek ve İngiltere'ye devredecek ki -Fransa, İtalya da eski sömürgecilik günlerindeki imkânlarına kavuşmak istiyorlar- ya da İsrail'in tekrar savaşa girişmesine yol açacak bir durum gelişirse ve Avrupadaki ekonomik kriz böyle devam eder ve derinleşirse bölgeye yönelik menfaatlerin çakışmasından dolayı büyük bir savaşın çıkma ihtimali de var." şeklinde değerlendirmelerde bulundu.

Bölgedeki Müslüman ülkelerin rejim değişikliklerinin farklı ülkeleri aktör olarak devreye soktuğunu savunan Büyükcengiz, şunları söyledi: "Müslümanlar için bölgedeki fırsat, I. Dünya Savaşı öncesi dönemlerine kavuşabilirler mi sorusu bağlamında konuşulabilir ki burada da Şiilik ve Sünnilik daha doğrusu Türkiye ve İran devreye girmektedir. Böyle olduğunda, on yıllık bir vadede AKP dış politikası Osmanlı toprakları üzerinde Türkiye'nin etkin ve güçlü bir devlet olması, bu güçle AB ile ilişkileri geliştirmeyi öngörmektedir. Fakat Batı'nın Türkiye'ye dillendirmediği, gizli ajandasında olan şöyle bir şey var: İran'ın geriletilmesi. Hâliyle İran'ın geriletilmesi Türk dış politikası açısından işine gelmektedir. Son gelişmelere bakarsanız, mesela Bahreyn'deki Şii ayaklanmalarına karşılık Türkiye de kozunu İran'dan Suriye'ye giden uçakları durdurarak gösterdi, gözdağı verdi. Özetle, dünyanın yaşadığı dönüşümün bir işareti olarak da okunması gereken bu olayların nereye varacağını kestirmek zor görünmektedir."

Batı'nın Orta Doğu'daki isyanlara karşı hazırlıksız yakalandığını savunan Büyükcengiz, "Batı bu duruma hazırlıksız yakalanmıştır. Bu çerçevede yeni bir politika arayışı olan Batı, bunun için türlü taktiklerle za-

man kazanmaya çalışmaktadır. Müslümanların bu süreçteki durumunda ise Şii-Sünni çatışması belirleyici olacaktır. Kaldı ki, süreç iyi okunduğunda İran'ın geriletilmeye, Türkiye'nin ise bölgedeki etkinliğinin artırılmasına çalışılmakta olduğu görülecektir. Âdeta 'Filistin'in hamisi biziz' imajı verilmeye çalışılmaktadır. Bu çerçevede İran'dan kopmaması ve gönül rızasıyla değişiklik yapmaması gibi nedenlerle Suriye'de ayaklanma potansiyeli de göz önüne alınarak Batı tarafından kışkırtmalar olmuş, orada etkin olunmaya çalışılmıştır. Suriye'deki hareketlenmenin böyle bir saiki vardır. Suriye'nin gitmesi demek, İran'ın bölgede zayıflaması, İran'ın Lübnan'a (Hizbullah'a) silah ulaştırılmaması ve yardım sağlayamaması demektir. Böyle olunca Filistin'in önemi pek kalmaz daha doğrusu oraya ulaşmak, yardım götürmek güçleşir. Bu anlam-

da bilmek gerekir ki, önemli bir pozisyon işgal etmesi bakımından Suriye hiçbir zaman Filistin davasını satmamıştır. İsrail'e karşı bir devamlı cephe olmuştur ve Filistin'in en büyük destekçisi olmuştur. Bölgede baş gösteren ve yaygınlaşan çalkantıların bu durumu tersine çevireceğini düşünmek zordur. En nihayetinde Müslümanlar bu süreçten ya güçlenerek çıkacaktır ya da emperyalizm kendisini yenileyecektir." vurgusunda bulundu.

Son olarak bölgedeki isyanlara karşı tavır alışında Suudi Arabistan'ın rolüne de değinen Hasan Büyükcengiz, "Bölgede Müslüman dünya açısından asıl sorun Suudi Arabistan'ın daha doğrusu Suudi Arabistan'daki siyasi iradenin varlığıdır. Batılı ülkelerin ve bilhassa ABD'nin buraya tutunmasını sağlayan, uygulamak istedikleri politikaların önünü açan bu unsur kalktığında problem kalmayacaktır. Suudi Arabistan değiştiğinde bölge tamamıyla değişecektir." şeklindeki sözleriyle sunumunu bitirdi.

■ Prematüre Devrimler ve Geçiş Süreci

M. Hüseyin Mercan, 15 Nisan 2011 Cuma, Saat: 18:00

Değerlendiren: Muhammed Turan Çalışkan

Orta Doğu'daki güncel olayların ve alacağı istikamet değerlendirildiği programda M. Hüseyin Mercan, konuşmasına "prematüre" kavramsallaştırmasının gerekçesini izah sadedinde, tıpkı erken ve dışarıdan mü-

dahale ile gerçekleşen bir doğum gibi Orta Doğu'daki malum devrimlerin de henüz tam olgunlaşmadan, toplumların kendi öz iradeleriyle bir girişimde bulunabilecek talepleri ortaya çıkmadığı hâlde gerçekleştiğine değindi. Devamında, bu süreçle birlikte yeni bir geçiş sürecinin meydana gelebileceği ve Orta Doğu'da orta ve uzun vadede yeni dönemlerin de kapısını açacak bir inşa sürecinin de temellerinin atıldığını ifade etti.

Tunus'ta üniversiteli bir gencin kendini yakmasıyla başlayan mezkûr sürecin asıl başlangıcını Sudan'daki referandum süreci ile tespit etmek gerektiğini ifade eden Mercan'a göre, bu anlamda Sudan'la ilgili asıl problem, Sudan'daki siyasi otoritenin Güney Sudan ve Darfur'a yönelik politikasından çok 2000'li yılların ortasından itibaren Filistin'i (Hamas) destekleyen politikasıdır. Hâliyle bu durum uluslararası dünyanın tepkilerini Sudan üzerine çekmiş ve dışlanma yoluna gidilmiştir. Ancak 2010 yılının başlarından itibaren yeni bir süreç başlamış ve bu süreçte referandum sonucunu kabul edeceğini ilan etmesiyle, birkaç yıl önce savaş suçlusu ilan edilen Ömer el-Beşir'e bakışlar da değişmiştir. Bu gelişmelerle oluşan yeni konjonktürde el-Beşir, ya Güney Sudan'ın bağımsızlığını kabul edip iktidarda kalmak ya da çeşitli yaptırımlarla karşılaşarak iktidarını devredip gitmek gibi bir tercihle karşı karşıya kalmıştır. Sonuçta Güney Sudan'ın bağımsızlığını kabul ederek iktidarda kaldı ve böylece Batı nezdinde yeni bir Orta Doğu politikası da şekillenmeye başladı. Bir başka deyişle bu, yeni dünya düzeninin yeni formu bağlamında yeni bir Orta Doğu düzeni girişiminin ilk adımıdır.

Bu bağlamda toplumların kendi bunalımlarından yola çıkarak ilk tepkilerin ortaya çıkması ve sonrasında bunların mobilize edilmek suretiyle gelişen bir olaylar silsilesine şahit olduk. Yani ekonomik taleplerle başlayan sürecin siyasi taleplerin ön plana çıktığı bir sürece doğru evrildiğini görmekteyiz. Mısır'ın, Orta Doğu'nun tarihi, askerî ve siyasi anlamda en etkin gücü olması ve ABD ile ilişkilerinin sıkı olması Mısır'la birlikte Orta Doğu üzerinden farklı dengelerin devreye girmesine yol açtı. Bununla birlikte başlayan devrim hareketlerinin âdeta bir kelebek etkisiyle tüm Orta Doğu devletlerine sıçrayacağı yönünde kaygılar oluştu. Bu anlamda halkın kendi iradesinin ötesinde farklı sınıfların da devreye girmesiyle farklı bir yola doğru evrilmeye ve onun sonucunda da farklı dengeler üzerinden bir geçiş süreci meydana getirmeye başladı. Bu yönüyle, yani halkın taleplerinin siyasi bir tona evrilmesi prematüre kavramsallaştırmasını açıklar.

Daha geriye gidip Orta Doğu toplumlarındaki muhalefet kültürü üzerinden bu süreci okumaya çalışırsak, gerek Başbakan'ın Davos'taki çıkışı gerekse Filistin'e yönelik kara konvoyu ve ardından Mavi Marmara hadisesinin bu toplumlarda bir öz güven yarattığını söyleyebiliriz. Bunun sonucunda Orta Doğu'da akademik ve entelektüel düzeyde üç tane damar ortaya çıktı: Türkiye'nin izlemiş olduğu politikaya karşı olanlar (statükocular) ve hükümeti destekleyenler (liberal-demokratlar) ve İslamcı gruplar. Bilhassa İslamcı gruplar Davos ve Mavi Marmara süreçleriyle birlikte Türk hükümetinin söylem siyasetinden ciddi biçimde beslenmeye ve Orta Doğu'da muhalefet kültürü yeniden canlanmaya başladı. Fakat bu süreçte toplumlar çok hızlı bir biçimde mobilize oldukları ya da edindikleri için, bahsettiğimiz muhalefet kültürü tam olarak oluşmadığı ve o irade tam olarak gerçekleşmediği için o enerjinin daha öncesinde boşaltıldığını gördük. Normalde bu süreç üç-beş yıl devam etseydi Orta Doğu halklarının kendi iradeleri sonucunda ortaya çıkan, kendi rejimlerini yıkmanın yanında aynı zamanda rejim inşa edecek bir güce ve iradeye sahip bir yapıyla karşılaşabilirdik. Fakat bugün özellikle muhalefetin bu süreçle erken karşılaşmasından ötürü şu an sadece liderlerin uzaklaştırıldığı ama rejimlerin hâlâ belirli bir ölçüde devam ettiği, işlerin biraz daha reform üzerinden devam edeceği ve muhalefetin de aynı zamanda iktidarla erken tanışması/yüzleşmesi sonucu bir bocalama süreciyle karşılaştıkları da görülmektedir. Bu bağlamda olaylara en son dâhil olanlar da genelde İslami gruplar olmuştur. İslamcılar, süreç tersine döndüğünde ilk tepki kendilerine yöneleceği için, liderler tam devrilene kadar pek öne çıkmadılar. Bunda, olaylara karşı tam olarak hazırlıklı olmamalarının da payı vardır. Zaten kendileri yeterli olmadıklarını bildikleri için Batı ile birlikte hareket etmektedirler.

Liderlerin gitmesi sonrasında ortaya çıkan süreçler gerçekte arzu edilen şekilde değildi ve rejimlerin ne tarafa evrileceği ve nasıl şekillenecekleri hâlâ muğlaktır. Bununla birlikte henüz inşacı bir olgunluğa sahip ola-

madıklarından ötürü bu süreçte mecburen daha Batılı bir forma bürünmekle ve Batı'yla birlikte hareket ederek yeni siyasi yapıları oluşturmaları kaçınılmazdır. Uluslararası ilişkiler literatüründe "nüfuz edilmiş siyasi yapılar" vardır. Bunlar daha çok uluslararası sistemin bölgesel alt sistemleri için kullanılan kavramlardır. Bu anlamda Orta Doğu, önemli enerji havzalarına sahip olması, İsrail'in güvenliğini sağlamak vb. nedenlerden ötürü uluslararası siyasette en fazla nüfuz edilen siyasi yapıdır. Bu kadar çok nüfuz edilmiş bir bölgede doğrudan özgün ve bağımsız yapıların oluşacağına inanılması çok reel karşılığı olmayan şeylerdir. Toplumun bu kadar hızlı mobilize olmasının altında da bu nüfuz edilmişlik yatmaktadır. Bununla beraber bu hareketliliğin tamamen Batı'nın kontrolünde olduğunu söylemek oradaki insanların inançlarına ve mücadelelerine saygısızlık etmek anlamına gelir. Çünkü bu insanlar on yıllardır baskı altında kalan ve sindirilmeye çalışılan insanlar; bundan dolayı da vermiş oldukları bir tepki var. Fakat burada devreye giren şey, o tepkinin farklı kanallarla ve farklı şekillerde yönlendirilmesidir.

Bölgeye özellikle de Mısır'a dönük Türkiye politikası ise yaklaşık bir hafta sonra ABD'nin Mübarek'in gitmesi yönündeki mesajı geldikten ve politikası netleştikten sonra belirginleşmiştir. Bununla beraber gözüme çarpan en önemli mevzulardan biri, Tahrir Meydanı'nda yüz binlerce farklı kültür, din ve çevreden insanın Mübarek'in gitmesine dönük talepleri olmasına rağmen toplumu yönlendirecek ve inisiyatifler alabilecek kanaat önderlerinin olmayışdır. Bu da özgün bir iradeyle gerçekleşen bir sürecin olmadığını gösterir. Tunus'ta gençlerin iradeleriyle, tepkilerini ortaya koymalarıyla başlayan bu süreç halkın taleplerini anlayıp yönlendirebilecek önderlerin olmayışından ötürü başkaları tarafından daha rahat kontrol edilir bir hâle geldi. Dolayısıyla bu süreçten sonra biz, Tahrir Meydanı'ndakilerin taleplerinden ziyade Batı'nın taleplerini ve yaklaşımlarını daha çok tartışmaya başladık. Bu da nüfuz edilmiş yapının kendi doğasından ötürü de özellikle dışarıdan kontrol edilebilecek, yön-

lendirilebilecek bir forma dönüşmeye ve hatta bu form da talepleri de doğrudan etkilemeye başladı.

Bu anlamda Batı'nın Mısır'da istediği Batılı/Batı'ya yakın bir bürokrati orada görmektir. Tıpkı 2001 krizinden sonra kurtarıcı olarak Dünya Bankasından getirdiğimiz Kemal Derviş gibi birisinin oraya yerleşmesi ve yeni bir inşa süreci olan bu dönemde Batı çıkarlarıyla da çok ters düşmeyen yapının meydana gelmesi istenmektedir. Burada Baradey'in Refah Sınır Kapısı'nın açılacağı veya İsrail'e karşı söylemleri soru işaretleri yaratabilir. Ancak bir geçiş sürecinden bahsettiğimiz için bu geçiş sürecinin de çok iyi yönlendirilmesi gerekiyor. Dolayısıyla Baradey'in açıklamaları zaten olması gereken bir şeydir. Bir başka açıdan bakarsak Tunus'u Kuzey Afrika'nın, Mısır'ı ise Orta Doğu'nun kapısı olarak gördüğümüzde, bu süreci Orta Doğu'yu muhalefet eliyle ve özellikle de İslamcılar eliyle sekülerleştirme girişimi olarak da okuyabiliriz. Obama'nın yeni dış politika anlayışıyla birlikte yine müttefik ve çıkarlara uygun hareket eden ama görüntü itibarıyla daha demokratik, daha şeffaf, insan hakları yanlısı ve uluslararası hukuka riayet eden ancak asla Batılı çıkarlardan taviz vermeyen yapıların meydana getirilmesidir söz konusu olan. Yani bir bakıma Orta Doğu'daki kilit güçlerin de hem siyaset hem de toplum açısından bir Ak Partilileşme ve Ak Partilileştirme politikasıyla da karşı karşıya olduğumuzu söyleyebiliriz.

Bunun faydaları yanında iyi analiz edilmesi gereken tehlikeli boyutları da vardır. Bu anlamda, kabile yapısının da hareketlendirilmesiyle şiddetlenen Libya'daki süreci, Kuzey Afrika'nın ve Orta Doğu'nun kapısı olan iki devletin (Tunus ve Mısır) arasında yer alan arıza/sorunlu bir devletin yeni kontrol sürecinde ortadan kaldırılarak daha rahat bir yapının meydana getirilip bu değişim sürecinin daha iyi kontrol edilmesi olarak değerlendirebiliriz. Bu planlanan bir süreçti ancak buna rağmen Libya hâlâ oyunu bozacak nitelikte bir tehlikedir.

Geçiş süreciyle birlikte yeni neslin kendilerine yeni meydan okuma, yeni refleks sahaları oluşturmaya baş-

ladıkları andan itibaren Orta Doğu'daki bu devletlerin yeniden şekillenme sürecine gireceğini de göreceğiz. Bu anlamda demokrasi, sürekli istihbarat gözetiminde olan, aynı iktidarla yönetilen bu halklar için âdeti bir nimet mesabesinde değerlendirilmektedir. Bu şartlarda serbestliğe ulaşacak ilk nesil iktidarla ilk yüzleşenler olacaktır için iktidar sarhoşu olma ihtimalleri yüksektir. Ama bu süreç, yani ondan sonraki nesiller bu dönüşüm sürecini iyi analiz edebildikleri takdirde belki beş-on yıl sonrasında şimdi ihtiyaç duydukları kavramları sorgulamaya başlayacaklardır. Ve bu sorgulama süreciyle birlikte ortaya yeni yapılanmalar yeni hareket alanları meydana gelecektir. İsrail travmasından kaynaklanan ve yalnızca Filistin algısına indirgenen bir İslamcılık algısının kırılıp aşılması için de yeni alanların açılması, yeni adımlarla ve belki yeni problemlerle, yeniliklerle yüzleşmeleriyle mümkün olacaktır.

Sempozyum

■ İktisadi Zihniyet ve Ahlak

11 Aralık 2010 Cumartesi, Saat: 09:30-16:00, Bağlarbaşı Kültür Merkezi

Değerlendiren: Selman Çakır

Üsküdar Belediyesi, İktisadi Girişim ve İş Ahlakı Derneği (İGİAD) ve İlmî Etüdler Derneği'nin (İLEM) ortaklaşa düzenlediği İktisadi Zihniyet ve Ahlak konulu sempozyum 11 Aralık 2010 Cumartesi günü Bağlarbaşı Kültür Merkezi'nde gerçekleştirildi. Sempozyumda üç oturumda toplam dokuz tebliğ sunuldu.

İktisadi Zihniyet ve Ahlak Sempozyumu'nda, kavramsal olarak bir araya geldiklerine çok sık rastlanmayan *iktisadi zihniyet ve ahlak* kavramları eksene alınarak aralarındaki ilişki incelendi. Sempozyumda modern iktisadi sistemin vazettiği ahlak anlayışı ve üzerine oturduğu zemin, sunumların kalkış noktası olarak belirlenerek, bu zemin üzerinden analiz ve eleştiriler geliştirildi.

Sempozyum, Prof. Dr. Sabri Orman'ın "İktisat, Zihniyet ve Ahlak" başlıklı açılış konuşması ile başlamıştır. Sonrasında "İktisat ve Ahlak" başlıklı oturumda Çukurova Üniversitesinden Prof. Dr. Enver Alper Güvel, "Piyasa Ekonomisinin Temel Kurumları ve Ahlak", İstanbul Şehir Üniversitesinden Prof. Dr. Cengiz Kallek, "İslam İş Ahlakı" ve Durham Üniver-

sitesinden Dr. Mehmet Asutay, "İslami Ahlak Ekonomisi Arayışları ve Modern İslam Bankacılığının Başarısızlığı" başlıklı sunumlarını yaptılar.

Enver Alper Güvel, "Piyasa Ekonomisinin Temel Kurumları ve Ahlak" başlıklı sunumunda piyasa ekonomisinin ekonomi politikası olan liberalizmi, zıttı olan totalitarizmle karşılaştırmalı olarak değerlendirerek, bu çerçevede piyasa ekonomisinin temel kurumlarını karşılaştırmış ve "ahlak"ın bu temel kurumlar içindeki yerini ve işlevini ortaya koydu. "İslam İş Ahlakı" başlıklı sunumunda Cengiz Kallek, mevcut iş ahlakı yaklaşımlarını ele alarak analiz ederek, iş ahlakını kamu ve ferdi tasarruf arasında ele aldı. Modern dönemle birlikte ortaya çıkan tecrübenin içtimai sorunlara, kamusal alanda işlenen suçlara karşı resmî ve ferdi bir duyarsızlığa yol açtığını vurgulayan Kallek, Asr-ı Saâdet örneğinin bugün itibarıyla nasıl bir iş ahlakı önerdiğini hatırlattı. "İslami Ahlak Ekonomisi Arayışları ve Modern İslam Bankacılığının Başarısızlığı" isimli tebliğde ise Mehmet Asutay, Müslüman dünyadaki kalkınma problemlerine yönelik üretilen İslam'ın kendi değerleri, normları, kuralları ve kurumlarının şekillendirdiği ahlakı hedefleyen sistem anlayışlarını tanımlayarak İslam ahlak ekonomisi denebilecek bir yaklaşımı detaylandırdı. Asutay, ayrıca İslami finansın genel çerçevesini ve bir sistem hâline gelip işleme için gerekli olan niteliklerini tartışarak ortaya ko-

nan bu çerçeveye uygun olarak da İslami finansın dü- nüne, bugününe ve mevcut durumunun yeterliliğine değindi.

"Modern İktisadi Sistemin Zihniyet Dünyası" başlıklı oturumda ise Kadir Has Üniversitesinden Dr. Cengiz Ceylan, "Liberal Kapitalizm ve Ahlak", Florida State Üniversitesinden Dr. Necati Aydın, "2008 Finansal Krizi Örneğinde Kapitalizmin Ahlak Krizi" ve Hizmet-İş Sendikası'ndan Yrd. Doç. Dr. İdris Demirel, "Siyaset Felsefesi Açısından Modern Kapitalist Dünya Sistemi ve Epistemolojik Dönüşümler" başlıklı tebliğlerini sundular.

"Modern İktisadi Sistemin Zihniyet Dünyası" başlıklı sunumunda Dr. Cengiz Ceylan modern iktisadi sistemin üzerine kurulduğu liberal ahlakın kaynaklarını ve temel özelliklerini ele almış, sonrasında ise Türkiye bağlamında liberal ahlakın görünümünü çeşitli boyutları ile birlikte işledi. Ceylan tebliğinin sonuç kısmında ise hem Türkiye hem de doğu toplumlarına yönelik olarak kapitalizm karşısın- da takınmaları gereken tutumla ilgili önerilerini sıraladı.

"2008 Finansal Krizi Örneğinde Kapitalizmin Ahlak Krizi" başlıklı sunumunda Dr. Necati Aydın, 2008 yılında meydana gelen finansal krizi anlamak için aydınlanma projesine kadar uzanan bir alt zeminden

hareket ederek kapitalizmin asıl krizini ortaya koydu. Tebliğde kapitalizmin esas prensiplerini/varsayımlarını ahlak bakış açısından inceleyerek, 2008 Finansal Krizi örneğinde kapitalizmin ahlak krizi ele alındı.

Yrd. Doç. Dr. İdiris Demirel, “Siyaset Felsefesi Açısından Modern Kapitalist Dünya Sistemi ve Epistemolojik Dönüşümler” başlıklı tebliğinde kapitalizmi dünya sistemleri analizi yaklaşımı bağlamında ele aldı. Tebliğin genelinde ise modern kapitalist dünya sistemi ve ona ilişkin olan epistemolojik dönüşümler sorunsallaştırıldı. Demirel tebliğini Türkiye ile modern kapitalist dünya sistemi ilişkisinin tarihi, aradaki etkileşim ve analizi ile tamamladı.

“Türkiye’de İktisadi Zihniyetin Dönüşümü” başlıklı son oturumda ise Kırklareli Üniversitesinden Prof. Dr. Gülfettin Çelik, “Klasik-Modern Ekseninde Üretim-Paylaşım ve Tüketim”, İstanbul Üniversitesinden Yrd. Doç. Dr. Lütfi Sunar, “Sabri F. Ülgener’in İktisadi Zihniyet İncelemelerini Yeniden Değerlendirmek” ve İlmî Etüdler Derneğinden Yusuf Alpaydın ise “İş Kültüründeki Küresel Dönüşümlerin Çalışma Ahlakına Yansımaları” başlıklı sunumlarıyla sempozyuma katıldılar.

“Klasik-Modern Ekseninde Üretim-Paylaşım ve Tüketim” başlıklı tebliğinde Prof. Dr. Gülfettin Çelik, üretim-paylaşım ve tüketim süreçlerinde klasik ve modern dönemlerin temel kabullerini, inanışların ve diğer saiklerin de belirleyiciliğinde ortaya çıkan davranışları, tavır alışları ve tutumları, sebep-sonuç ilişkisi içinde medeniyet coğrafyaları ayırımını da dikkate alan bir çözümleme yaptı.

Yrd. Doç. Dr. Lütfi Sunar, “Sabri F. Ülgener’in İktisadi Zihniyet İncelemelerini Yeniden Değerlendirmek” başlıklı tebliğinde Ülgener’in kişisel yaşamı ve düşünceleri arasındaki paralellikleri göstererek, Ülgener’i dönemin entelektüel ve Türk modernleşmesinin çözüm arayan ortamında anlamlı bir yere oturtmaya çalıştı. Weber ve Sombart’ın analizleri üzerinden geliştirdiği iktisat yaklaşımının kaynaklarını da ortaya ko-

yan Sunar, *zihniyet* kavramı etrafında bir Ülgener eleştirisi de geliştirdi.

Son tebliğde ise Yusuf Alpaydın, “İş Kültüründeki Küresel Dönüşümlerin Çalışma Ahlakına Yansımalarını” konu edindi. Tebliğinde Türkiye’de 1980’li yıllardan itibaren gelişen kurumsallaşma, profesyonellik, kalite ve performans yönetimi vb. birçok kavramın iş kültüründe daha görünür hâle geldiğini belirten Alpaydın bu değişimlerin çalışanlar ve çalışma ahlakı üzerindeki etkilerini analiz etti.

Panel

■ Bir Yeryüzü Lanetlisi: Frantz Fanon

26 Mart 2011 Cumartesi, Saat 18.00, Çamlıca Sabahatin Zaim Kültür Merkezi

Değerlendiren: Ravza Çekici

1960 sonrası oryantalizm eleştirilerinin esin kaynaklarından biri olan, psikolojide Freud ve Jung’a yönelik kapsamlı eleştiriler getiren, Üçüncü Sinema gibi önemli bir damarı besleyen, postkolonyalizm disiplininin öncülü olarak kabul edilen Fanon ölümünün 50. yılında İlmî Etüdler Derneği (İLEM) tarafından düzenlenen bir panelde tartışıldı.

İlmî Etüdler Derneğinin 26 Mart Cumartesi düzen-

lediği anma programı niteliğindeki panele konuşmacı olarak Kemal Sayar, Zeki Bulduk, İbrahim Tıgılı, Yusuf Ziya Gökçek katıldı.

Zeki Bulduk, 36 yaşında ve fat eden Frantz Fanon’un sömürgelerde sömürülenin nesneleştirdiği edebiyat akımına karşı, anlatıyla oluşturulan imgeleri kıran üslubuna değinerek yepy-

ni bir sömürge sözlüğü oluşturmak ve tanımlarla büyüyen bir sömürünün ifşa edilmesi gerekliliği üzerine durdu.

İbrahim Tıgılı ise Fanon'un Afrika özelinde kurtuluş mücadelelerine verdiği teorik destek ve Pan-Afrikan siyasetin kuruluş aşamasında öncü isim olmasını merkeze alarak, yüzyıllarca kıtayı domine eden bir Batı sömürgeciliğine karşı "şiddeti" önermesinin bir aşma eylemi olarak değerlendirilmesi gerektiğini belirtti.

Yusuf Ziya Gökçek, Frantz Fanon'un Hollywood sinemasında ve Batı'da oluşan "Fransız yeni dalga", "İtalyan yeni gerçekçilik" gibi akımların karşısında yeni bir dil bulmaya çalışan dünya taşrasındaki sinemacılara yeni bir dil kurma iştiağını yaratmasının sömürgeci-sömürülen denklemini aşacak farklı bir "şiddet" olduğunu anlattı.

Kemal Sayar ise Fanon'un "bilimsel" bir dille genişletilen sömürülen patolojisini, madunlarla konuşulan "zoolojiyi" aşarak "yeryüzünün lanetlileri"nin "insan" olduğunun yeniden gündeme getirilmesi için canhıraş bir biçimde uğraş verdiğini, yazdığı metinlerin birçok farklı yorumlama biçimini de doğurduğunu ifade etti.

KİTAP DEĞERLENDİRMESİ

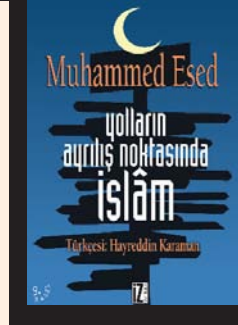
Yolların Ayrılış Noktasında İslam

Muhammed Esed

İz Yay.

Değerlendiren: Hayrunnisa Selvi*

"Bugün Müslümanların karşılaştığı problem, yolların ayrılış noktasına gelmiş bir yolcunun problemidir. Yolcu olduğu yerde duraklayıp kalabilir; fakat bu onun aklıktan ölümü göze alması demektir. Üzerinde 'garb medeniyetine gider' yazılı yolu da seçebilir. Fakat bu takdirde ebediyen mazisine veda etmesi gerekmektedir. Ya da üzerinde 'gerçek Müslümanlığa' yazılı yolu seçer; işte bu yol, kendi mazileri ve kendi kudretleriyle canlı bir geleceğe doğru ilerlemeye imanı olanları kendisine çeken tek yoldur."

İslam'ı sonradan seçmiş bir mühtedi olan Esed, İslam dininin esaslarını incelemeye başladığında büyük ve gerçek bir kardeşlik duygusu taşıyan, mükemmel bir insani hayat nizamı sunan bir din ile karşılaşır. Ancak Müslümanların yaşayışı, İslam dini esaslarının sunduğu ideal imkânlardan çok uzaktır. İslam'da ilerleme ve canlılık olan her şey, yirminci yüzyıl Müslümanları arasında gerileme ve donma hâline dönüşmüş, bunun sonucunda da kültürel ve içtimai çözülüş meydana gelmiştir. Esed'e göre bu çözülüşün temel nedeni, Müslümanların yavaş yavaş İslami esasların ruhuna ve manasına uymayı terk etme yolunu tutmuş olmalarıdır. Bunun sonucu olarak İslam, ruhsuz bir ceset gibi varlığını devam ettirmiştir.

* Birinci Kademe Öğrencisi

Müslümanların, İslami hayat çizgisinden uzaklaşmış olmaları, İslam dünyasının, fikri ve iktisadi yönlerden kendilerinden daha ileri olan Batı tesiri altında kalmasına, kültürel benliğine zarar gelmesine yol açmıştır. Batı medeniyetinin, İslam âlemi ile temasları tek taraflı kuvvetli tesir hâlini almıştır. Yazar, bu tesirin İslam medeniyetine etkisini inceleyebilmek için öncelikle Batı ve İslam çizgisini açıklamaya çalışmıştır.

İslam'ın Yolu

“İslam, ne mistik bir inanç, ne de bir felsefedir. O, Allah'ın yarattıkları için koyduğu kanunlara uygun bir hayat tarzı yoludur. Onun en yüksek işi, insan hayatının maddi ve manevi hayatı arasında tam bir uzlaşma meydana getirmektedir. Bu iki tarafın, İslami esas ve vazifelerde, insanın maddi ve manevi hayatı arasında hiçbir çelişmeye yer verilmeyecek şekilde uzlaştıklarını görürsünüz. İslam, bu iki yönün uzlaşmasını hayatın tabii temeli olarak gördüğü için buna önem vermiştir.”

İslam'da, Hıristiyanlıktaki gibi bir ruhbanlık anlayışı olmadığı gibi modern Batı'daki pozitivist algı, madde-nin kutsallaştırılması ve doğaya hâkim olma gibi bir gaye de mevcut değildir. Bu anlayış sonucunda İslam, madde ve mana arasında dengenin kurulduğu bir itidal çizgisi ortaya koymuştur. İslam'daki itidal çizgisini yazar şu şekilde ifade etmektedir: “İslam'da, materyalist Garp gibi, ‘Benim yurdum, yalnız bu dünyadadır.’ görüşüne imkân ve cevaz yoktur. Aynı şekilde İslam Hıristiyanlığın, ‘Benim yerim bu dünya değildir.’ görüşünü de benimsemez. İslam bu konuda şöylece orta yolu tutar: ‘Rabbimiz! Bize dünyada iyiliği, ahrette de iyiliği ver.’” (Bakara: 201)

Garbın İç yüzü

“Avrupalı ruhu, hayatı ve tabiatı hakir görerek asırlar boyu dini bir nizamın yükü altında ezilmiş kalmıştır. Böyle bir nizamın, dünya bilgileriyle ilgili gayret ve çalışmaların gelişmesini, yeryüzündeki hayatın güzelleştirilmesini teşvik etmeyeceği meydandadır. Gerçekten Avrupalı fikri, uzun zaman insan hayatını yanlış anla-

maya mahkûm bırakılmıştır. Kilisenin her şeye muktedir ve hâkim bulunduğu Orta Çağ boyunca ilmi araştırma sahasında, Avrupa için bir ilerleme imkânı meydana gelmemiştir.”

Bu bölümde yazar, Orta Çağ'da Avrupada siyasi ve sosyal açıdan son derece etkin bir otoriteye sahip olan Hıristiyanlığın, ilmi gelişmeleri kısıtlayıcı etkilerine ve bu olumsuz etkinin Avrupada din ve bilim arasındaki uçurumu meydana getirişine değinir. Uzun yıllar dinin baskısı ve sömürüsü altında yaşayan Batı toplumları, ilme yöneldiklerinde, gelişimleri için engel teşkil eden inançlarını terk etmeyi seçmişlerdir. Batı'nın, dini inanışları hayattan çıkarıp maddeye tapar hâle gelişini yazar şöyle ifade etmektedir: “Demokrat, faşist, kapitalist, bolşevik, sanatkâr, mütefekkir ne olursa olsun sıradan Avrupalının muayyen bir tek dini vardır, o da maddi (materyalist) yükselme ve refaha tapınmak. Bunun manası, hayatta, bizzat hayatı yavaş yavaş daha kolay bir hâle getirmekten başka bir hedef olmadığına yahut hayatın gayesinin, tabiatın zulmünden kurtulmak olduğuna inanmaktır. Bu dinin mabed ve tapınakları büyük fabrikalardır, sinemalar, kimya laboratuvarları, dans salonları, elektrik santralleridir. Bu dinin kâhinleri (din adamları) ise bankerler, altın babaları, mühendisler, sinema yıldızları, sanat öncüleri ve feza kahramanlarıdır. Bu durumda kaçınılmaz sonuç, kuvvet ve refaha erebilmek için durmadan çırpınmaktır. Bu ise silahlarla donanmış, karşılıklı menfaatleri çarpışınca birbirini yiyip bitirmeye azimli düşman grupları meydana getirir. Kültür bakımından bunu sonucu da, ahlâk felsefesi yalnız pratik fayda temelini oturmuş, kendince hayır ve şerri birbirinden ayıran en yüksek fark ve ölçüsü ‘maddi ilerleme’ olarak kabul edilmiş bir beşer nevi ortaya koymaktadır.”

Yazar, Batı'nın çarpık ahlaki yapısını ve materyalizm esasına dayanan hayat felsefesini ifade ettikten sonra Batı ile İslam âlemi arasında derin yaralar açan Haçlı Seferleri'ne değinir. Avrupada, İslam karşıtı duruşun haçlı zihniyetinin izlerini taşıdığı vurgulanır. Batı'nın zihniyeti ve İslam dünyasına bakışı ortaya konduktan sonra şu soru sorulmaktadır: “İslam'daki hayat ve düşünce sistemini Batı'nın gerektirdiği gibi şekillendirebilir miyiz? Batı tesiri, bizim kültürel imkânlarımızın

hareket ve yönelişlerine katıştır ve onun karşısına durursa İslam'ın kültürel benliğine ne yapar? Kuvvetleri yenileyen bir serum tesiri mi, yoksa zehir tesiri mi?"

İslam'ın ve Garp'ın yolu daha önce de ifade edildiği gibi zıt bir istikamettir. İslam'ın manaya yönelen yolu yükselişe giderken, Garp'ın maddeye yönelen yolu çıkmaza ve ahlaki çöküntüye gitmektedir. Bu nedenle İslam'ın Batı tesiriyle şekillenmesi söz konusu dahi olamaz. Bu, İslam'ın esaslarına sırtımızı dönmemiz anlamına gelir. Bugün İslam ve Garp yollarının ayrılış noktasında bulunan İslam dünyasının yapması gereken, bu iki yolu iyi bir şekilde idrak etmek ve İslam'ın çizgisini takip ederek yeniden dirilmektir.

İslam, çağın gerektirdiği gelişimleri takip edebilecek ve kendi değerleriyle gücünü devam ettirebilecek bir dindir. Yazar bu hususu şu ifadelerle açıklamaktadır: "Bazı Müslümanların sandıkları gibi biz, İslam'ın kaçınılmaz bir reforma ihtiyacı olduğunu kabul etmiyoruz. Çünkü her şeyden önce İslam kendi hâlinde tam ve eksiksizdir. Bizim yapmaya mecbur olduğumuz şey eksik görüşümüze gaflet ve tembelliğimize çare bularak, din karşısındaki durumumuzu düzeltmemizdir. Kısaca kendi kusur ve kötülüklerimizi ıslaha muhtacız; yoksa İslam'ın sanılan ve aslı olmayan kusurlarını değil."

Terbiye ve Taklid Hakkında

Müslümanların Batı medeniyetine, durgun İslam medeniyetini diriltecek tek kuvvet nazariyle bakmaları, Müslümanların kendilerine güven duygularını zafıya uğratmıştır. Her türlü gelişmenin ve ilerlemenin Batı'da olduğu kanısıyla Müslüman çocuklarını Avrupa kültürü ve bunun neticeleri üzerine kurulmuş Batı terbiye esaslarına, Batı felsefelerine göre yetiştirmek, bu gençlerin kendi medeniyetlerine yabancılaşmasına ve Batı hayranlığına kapılmasına yol açmıştır. Çünkü Batılı eğitim algısı, Şark'ı mistik, ilim ve ilerlemeden uzak, geri kalmış olarak yaftalar ve tüm gelişmeleri, ilmî birikimi Batı'ya atfeder. Bu eğitim sistemi ne göre kalkınma ve gelişmenin tek yolu ise Batı gibi modernleşmek ve modernitenin çarkında yoğrulmak, "ayaklarına dolanan hurafelerden kurtulmak", yani medeniyetinin, dininin özlerinden uzaklaşmaktır. İslam

dünyasını hiçe sayan ve ötekileştiren bu eğitim anlayışı Batı âdetlerini ve hayat tarzlarını, dış görünüşlerini ve ona uygun fikri meyli de yavaş yavaş beraberinde getirmektedir. Bunun sonucunda da İslam dünyasının yaşadığı duraklamadan çıkışın tek yolunu Batı'yı körü körüne taklit etmekte gören Müslümanlar ortaya çıkmıştır. Oysa İslam için Batı yolunu seçmek, fikri köleliği kabul etmekten başka bir şey değildir. Öyleyse İslam âlemine yeniden canlanmanın yolunu açacak unsur nedir? Yazar bunu şu ifadelerle sorgulamaktadır: "Garb medeniyeti, İslam âlemini fikri ve içtimai uykusundan uyarmak için uygun bir yol ve çare olmayacaktır. İslam âleminin bu uykusu, dini davranışların cansız ve ahlâki tesirden uzak birer adet hâline gelmesini intaç etmiştir. O hâlde Müslümanlar, bugün çok muhtaç oldukları fikri ve ruhi uyarıcıyı nerede bulmalıdırlar?"

Sonuç olarak Muhammed Esed, İslam dünyasının uykusundan uyanmasının yolunun, gerçek Müslümanlığa yazılı yolu seçmekte olduğunu vurgular. Bu yolda ilerleyebilmemiz için ise Kur'an ve sünnete sarılmamız gerekmektedir. Kur'an-ı Kerim'deki ayetlerin sadece vahyin indiği asırda yaşayan Araplar için indiği yargısından uzaklaşarak, Kur'an-ı Kerim'in mesajının evrenselliğinin tüm zamanlara hitap ettiğini bilerek, Kuran'ı rehber edinmemiz gerekmektedir. Sünnet ise "İslam binasını tutan çelik iskelettir". İslam'a tam olarak uyan bir hayat sürmek, sünneti tatbik etmek ve sünnetle amel etmekten geçer. Sünnet, Resulullah (s.a.v.)'in yolunu takip etmek, yapıp ettiklerimizi onun fiillerine uydurmak olduğu için insanı devamlı bir şekilde ve muntazam bir metotla şuurluluk, dikkat, tam bir uyanıklık ve kendine hâkimiyet hâli içinde yaşamaya alıştıırır. Böylece İslami esaslar, Müslümanların hayatlarında yeniden yaşatıcı bir kuvvet hâline gelmiş olur.

İşleri, bugün yürüdüğü gibi göz önüne alacak olursak İslam'ı batmak üzere olan bir güneşe benzetebiliriz. Onu kurtarmaya yardımcı olabilecek her ele, ancak geminin üstünde ihtiyaç vardır. Fakat, Kur'an-ı Kerim'e kulak verip şu ayetini anlamadıkça bu gemiyi batmaktan kurtarmak mümkün değildir: "İçinizden Allah'ı ve ahireti umanlar için, Resulullah'ta tam bir örneklik vardır." (Ahzab: 21)

İLEM EĞİTİM PROGRAMI

İLEM EĞİTİM PROGRAMI 2010-2011

	I. KADEME	II. KADEME	III. KADEME
I. DÖNEM (16 Ekim-25 Aralık)	Dünya Tarihi'ni Yeniden Okumak Tahsin Görgün	Çağdaş İslam Düşüncesi Veli Karataş	Sosyal Bilimlerde Yöntem Mahmut Karaman
	İslam Düşüncesine Giriş Ömer Mahir Alper	Ekonomi Politik Cengiz Ceylan	İslami İlimlerde Yöntem Necmettin Kızılkaya
	Modern Dünyanın Temelleri Lütfi Sunar	Uluslararası Hukuk ve İnsan Hakları Berdal Aral	Araştırma ve Yazım Teknikleri Yusuf Alpaydın
II. DÖNEM (5 Mart-7 Mayıs)	İslam Medeniyetinin Oluşumu Tahsin Görgün	Çağdaş Sosyal Teori Ali Kaya	Karşılaştırılmalı Klasik Metin Okumaları Taha Boyalık
	İslami İlimlere Giriş Murteza Bedir	İslam Felsefesinde Estetik Ayşe Taşkent	Mantık Mehmet Özturan
	Türkiye'de Modernleşme Lütfi Sunar	Türkiye'de Toplum ve Siyaset Mustafa Şen	Güncel Siyasi ve Toplumsal Meseleler Karma

İLEM Eğitim Programı, akademik çalışma yapmak isteyen lisans öğrencilerinin; *insanı, toplumu ve dünyayı* tanıyıp çözümleyebilmelerini sağlayacak *ilmi ve fikrî donanım* ve *bakış açısı* yanında, ilmi çalışmalarında ahlaki ve siyasi bir duruş ve anlayış kazanmalarını amaçlamaktadır.

■ İLEM Eğitim Programı Seminerleri

Değerlendiren: Esra Çiftçi

İlmî Etüdler Derneğinde bir dönem daha sonlandı. 2010-2011 dönemi İLEM Eğitim Programı (İEP)'nda dersler üç kademede Güz ve Bahar dönemlerinde yapıldı. İki dönemde her bir kademe için üçer seminer on haftalık bir periyotta gerçekleşti.

16 Ekim-21 Aralık tarihleri arasında gerçekleştirilen İLEM Eğitim Programı'nın Güz döneminde, üç kademede dokuz seminer verildi. Birinci kademede Prof. Dr. Tahsin Görgün ile "Dünya Tarihi'ni Yeniden Okumak" isimli seminerde genel olarak tarih ve özel olarak da "dünya tarihi"nin ehemmiyeti keşfe çıkıldı. Dünya tarihinin kavramsal tahlili yapılarak, dünya tarihi yazmanın bazı ön şartları, unsurları ve neticeleri müzakere edildi. Bu kademeden ikinci semineri olan "İslam Düşüncesine Giriş" isimli seminerde Doç. Dr. Ömer Mahir Alper öğrenciler ile buluştu. Alper seminerde İslam düşüncesinin bir bütün olarak tanınması, anlaşılması ve yorumlanması için düşünce geleneğinin temel kavram, ilke ve meselelerinin anlatıldığı bu seminerde İslam dünyası ile Batı arasındaki ilişkilerin entelektüel köklerine ışık tutularak farklı düşünce geleneklerini sağlıklı bir şekilde değerlendirebilme ve analizde bulunma noktasında gerekli donanımın altyapısını oluşturdu. Yrd. Doç Dr. Lütfi Sunar, Batı'da modern toplumu oluşturan iç ve dış dinamikleri irdelediği "Modern Dünyanın Temelleri" isimli üçüncü seminerde modern toplum ve siyasetin ana özelliklerini; Rönesans, reform, hümanizm, bilimsel düşüncenin dönüşümü, aydınlanma, sömürgecilik, Sanayi Devrimi, Fransız Devrimi ve emperyalizm çerçevesinde incelendi.

İkinci kademe seminerlerinin ilki olan "Çağdaş İslam Düşüncesi" isimli seminerde Veli Karataş İslam düşüncesinin sürekliliğini ve dinamizmini göz önünde tutarak çağdaş İslam düşüncesini, ülkeler, ekoller, şahıslar, metodolojik yaklaşımlar ve etkiler ekseninde tanıtarak genel bir çerçeve sundu. Bu kademeden ikinci seminerinde Doç Dr. Cengiz Ceylan "Ekonomi Politik" isimli seminerde II. Dünya Savaşı sonrasında kurulan yeni dünya düzeni ve bu düzenin 2000'li yıllardaki değişimin nedenlerini aydınlatarak Türkiye'nin değişen dünya dengelerindeki konumunu ekonomipolitik bir bakışla analiz etti. İkinci kademeden son semineri olan "Uluslararası Siyaset" başlıklı seminerde Doç. Dr. Berdal Aral küreselleşme ile birlikte uluslararası hukukta yaşanan gelişmelerin arka planına projeksiyon tutarak hem kavramlar hem de olaylar üzerinden uluslararası hukuk düzleminde insan hakları ile alakalı bugün gelinen noktaya ve bu bağlamda var olan eksikliklere dikkat çekti.

Üçüncü kademede Yrd. Doç Dr. Mahmut Karaman "Sosyal Bilimlerde Yöntem" başlıklı ilk seminerde bilginin önemini, bilginin türlerini, bilimsel bilginin mahiyetini ve ortaya çıkışını ele aldı. Necmettin Kızılkaya ise "İslami İlimlerde Yöntem" isimli seminerde fıkıh usulünün temel meselelerini ele alarak İslam ilim geleneğindeki bilgi üretme yöntemini ortaya koydu. Yusuf Alpaydın, "Araştırma ve Yazım Teknikleri" isimli üçüncü kademeden son seminerinde akademik ürünlerin oluşturulma safhalarını değerlendirdi. Bu bağlamda temel bilgi kaynaklarına ulaşma yöntemlerini, bu kaynakları doğru şekilde kullanma ve akademik makale yazım tekniklerini uygulamalı olarak anlattı.

2010-2011 Dönem Arası Kamplar

25-27 Şubat 2011 tarihlerinde Kuzuluk ve Bolu'da olmak üzere iki farklı yerde yapıldı.

■ Kuzuluk

Bayan öğrencilerimize yönelik düzenlenen kampımız Kuzuluk Kaplıca Evleri'nde gerçekleşti. Çeşitli sosyal aktivitelerin düzenlendiği kampta Nedvi'nin "Rahmet Peygamberi" adlı şiyeri okundu. Ayrıca Ömer Faruk Korkmaz, "Türkiye'de ve İslam Dünyasında Toplum ve Siyaset" başlıklı bir seminer sundu.

■ Bolu

Erkek öğrencilerimizin katıldığı Bolu kampı, Bolu Aladağlar'da Senabil Vakfı'nın kamp alanında gerçekleşti. Nedvi'nin "Rahmet Peygamberi" adlı şiyerinin okunduğu kampta çeşitli sosyal aktivitelerin yanında

Vahdettin Işık, "İslamcılık Bağlamında Türk Modernleşmesi" başlıklı bir seminer sundu.

İLEM Eğitim Programı'nın 05 Mart-07 Mayıs tarihleri arasında gerçekleştirilen Bahar döneminde, üç kademedeki on seminer gerçekleştirildi. Prof. Dr. Tahsin Görgün Güz döneminde birinci kademedeki "İslam Medeniyetinin Oluşumu" başlıklı seminerde İslam toplumunun ortaya çıkışı ve varlığını sürdürmesini ek-

senek olarak İslam medeniyetinin nasıl ortaya çıktığını ve bunun nasıl kavranarak dile getirildiğini anlattı. Birinci kademedeki Bahar döneminin ikinci semineri olan "İslami İlimlere Giriş" başlıklı seminerde Prof. Dr. Murteza Bedir öğrencilerle birlikte oldu. Seminerde Bedir; hadis, tefsir, fıkıh ve kelim ilimlerinin oluşum ve gelişme süreçlerini, mahiyetlerini, amaçlarını ve fonksiyonlarını ele aldı. Birinci kademedeki ilahiyat öğrencilerine yönelik olarak yapılan "Fıkıh İlminin Doğuşu" başlıklı seminerde Hamdi Çilingir İslam hukuk tarihine geniş bir

projeksiyon tuttu. Yrd. Doç. Dr. Lütfi Sunar bu kademedeki "Türkiye'de Modernleşme" başlıklı diğer seminerini Vahdettin Işık ile ortaklaşa yaptı. Seminerde Türk modernleşmesinin tarihi eleştirel bir perspektiften ele alınarak modernleşmenin temel yol haritası değerlendirildi.

Bahar döneminde ikinci kademedeki Ali Kaya, "Çağdaş Sosyal Teori" seminerinde sosyal teorideki yapıyolem, özne-nesne, evrensellik-tikellik gibi temel problematik alanlarını, sosyal teorinin tarihsel süreçte geçirdiği dönüşümleri göz önünde tutarak ele aldı. Dr. Ayşe Taşkent "İslam Estetiği" başlıklı ikinci kademenin diğer seminerinde Grek estetik ve sanat düşün-

cesinin İslam felsefesine nasıl aktarıldığı ve İslam dünyasında nasıl anlaşıldığı üzerinde durarak Antik felsefeden devraldığı mi-rasa kendi yorumunu katan İslam düşüncesinin, ortaya koyduğu estetik ve/veya sanat felsefesini tartıştı. Mustafa Şen, “Türkiye’de Toplum ve Siyaset” isimli ikinci kademenin son seminerinde Osmanlı dönemi ve öncesine uzanarak toplumsal, iktisadi, siyasi ve kültürel geçişler, değişimler ve süreklilikler ile siyasal kültürün toplumsal zeminini kendi tarihi derinliği içinde çözümlendi.

Taha Boyalık, “Karşılaştırılmalı Klasik Metin Okumaları” başlıklı seminerde üçüncü kademe öğrencileri ile buluştu. Boyalık bu seminerde İmam Fahreddin Razi’nin “Mefatihul Gayb” isimli tef-sirinin girişi, bu girişi takip eden “İstiaze” ve “Besmele” tefsiri ve Fatih suresinden seçilen bazı bölümleri okutarak bu okuma üzerinden İslam düşüncesinde dil, metafizik ve dinî ilimler alanında geliştirilen çeşitli teori ve düşünceleri ayetler bağlamında açıkladı. Mehmet Özturan, “Mantık” adlı üçüncü kademenin ikinci seminerinde İslam ilim tarihinin önemli bir parçası olan mantık ilmini, bilgi ile olan ilişkisi bağlamında ve başka bir bilgiye ulaşabilme adı-na kendisine ihtiyaç duyulan bir araç-ilim olarak açıkladı. Üçüncü kademenin son semineri karma bir seminer olan “Güncel Siyasi ve Toplumsal Meseleler” başlıklı seminerdi. Bu seminerde çeşitli siyasal ve toplumsal meseleleri bilimsel yaklaşımlarla değerlendiren farklı çalışmalar yer aldı.

Tarih ve Medeniyet Gezileri

Osmanlı’nın medeniyet birikimi hakkında bilgi ve farkındalık oluşturmak amacıyla düzenlenen “Tarih ve Medeniyet Gezileri” kapsamında bu yıl 8 Mayıs 2011 tarihinde Bursa’nın İznik ilçesine gidildi. Ayasofya, Mahmut Celebi Camii, Osmanlı Dönemi İznik Çini atölyelerinin kalıntıları, Süleyman Paşa Medresesi, Eşrefoğlu Rumi Hazretleri, Yeşil Camii, Davud-u Kayseri, Çandarlı Hayrettin Paşa Türbesi ve Sarı Saltuk Türbesi’nin de bulunduğu çeşitli noktalar ziyaret edildi.

KİTAP DEĞERLENDİRMESİ

Modernleşmenin Paradoksları

Van Der Loo Hans, Van Reijen Willem

İnsan Yay.

Değerlendiren: Gürzat Kami*

“Modernleşme” kaypak bir kavramdır. Bunda modernleşmenin hemen hemen tüm dünyada hissedilen ve gör-selleşen bir olgu hâline gelmesiyle birlikte kavramın çok çeşitli bağlamlarda kullanılmasının payı büyüktür. Günümüz dünyasında

pekâlâ bir binayı, bir sanayi ürününü, bir kıyafeti ve hatta bir müzik türünü “modern” olarak nitelleyebiliyoruz. Kavramın içeriği üstüne düşündüğümüzde ise aklımıza ilk gelenler; “artan kentleşme, büyü ve dinin gerilemesi, düşünce ve eylemlerin ileri derecede akılcılaşması, gittikçe ilerleyen demokratikleşme ve azalan toplumsal farklılıklar, aşırı bireycilik vb.”dir.¹ Ele alacağım kitap, Utrecht Üniversitesinden iki sosyal bilimcinin, modernleşme olgusundan edinilen bu dağınık izlenimleri derli toplu bir hâle sokmak; modernleşme düşüncesinin yapı taşlarını ele alıp modernleşme lehine ve aleyhine ileri sürülen teorilerin yeterliğine değinmek ve nihayet çoğu zaman çatışan bu izlenim ve teorilerin tam da modernleşmenin sahip olduğu paradoksal yapıdan kaynaklandığını göstermek çabasıyla ortaya çıkmıştır.

* Birinci Kademe Öğrencisi

1 s. 15.

Modernleşme Düşüncesinin Doğuşu

“Modernleşme” kavramını kullanmasalar da, 18. ve 19. yüzyıl düşünürlerinin fikirleri sosyal bilimlerde modernleşme düşüncesinin kökenini oluşturmaktadır. Avrupa, Fransız ve Sanayi devrimleriyle birlikte önce ulus devlette anlamını bulan bir siyasal yapılanmaya ve ardından kapitalist üretim tarzında gelişen benzeri görülmemiş bir ekonomik değişime sahne olmuştur. Bu köklü değişimler Turgot, Comte ve Saint Simon gibi düşünürleri iyimser bir tespitte itmiştir; insanlık zorunlu bir evrime tabi olarak *ilerlemektedir* ve 19. yy. yeni bir dönemin eşiğindedir.

Zamanla bu iyimserlik, Sanayi Devrimi'nin özellikleriyle işçi sınıfı üzerinde yıkıcı etkisinin gözlemlenmesiyle ilk coşkusunu yitirmişse de *yeni bir dünya* fikri baki kalacaktır. Bu yeni dünya Ferdinand Tönnies'in *gemeinschaft (cemaat)* olarak nitelediği toplumsal yapının *gesellschaft'a (toplum)* evrildiği bir dünyadır. İlişkilerin şu veya bu amaca ulaşmak için değil hayatın doğal akışı içinde kurulduğu ve çoğu kere duygusal temele dayandığı *gemeinschaft*, ilişkilerin akılcı nedenlerle ve amaçlara yönelik olarak inşa edildiği *gesellschaft'a* dönüşmektedir. *Gemeinschaft*, bireyin içine doğduğu sınıfın ve hatta mekânın değişme olanaklarının sınırlılığı hasebiyle statik; buna karşılık *gesellschaft* değişime açık yönüyle dinamik bir toplumdur. Tönnies'inkine benzer bir kutupsal tipolojiye Durkheim'ın “mekanik” ve “organik dayanışma” ayrımında rastlamaktayız. Modern toplumda insanların gittikçe artan bir oranda birbirlerinin eylemlerine bağımlı hâle geldiklerine dikkat çeken Durkheim, bu durumun organik dayanışma, yani işlevsel insani farklılıkların biri diğerini tamamlayacak şekilde bir araya getirildiği yapılar oluşturduğunu söylemektedir.

Modernleşme kavramının yapı taşlarından üçüncüsü Weber'den gelir: *akılcılık*. Weber'e göre insan geliştirdiği soyut kavramlar vasıtasıyla gerçekliği daha iyi anlama yolunda mesafe kat etmektedir. Weber'in “ent-

zauberung der welt” (dünyanın büyüden arındırılması) olarak nitelediği bu süreç boyunca dünya efsane ve mitlerden arınmakta, büyü yerini akılcı zihniyete terk etmektedir.

Tabii modernleşme ideolojisine karşıt fikirler de yok değildir. Batı toplumunu modernleşmenin son aşaması olarak görüp benzer özellikleri taşımayan toplumları “premodern” olarak niteleyen anlayış eleştirilir ilk olarak. Ayrıca ilerlemenin tek yönlü doğrusal bir evrim olmak yerine çok yönlü doğrusal bir evrim olabileceği üzerinde durulur. Bu yaklaşım, ülke ve zamana bağlı olarak farklı modernleşme versiyonlarının varlığını mümkün kılar. Yani fevkalâde geleneksel yapıya sahip bir toplumun modern bir sanayiye sahip olabilmesinin imkânı nedir sorusuna Japonya örneği cevap olarak verilebilir.

Modernleşme ideolojisi tek nedenli açıklamalar yapması sebebiyle de eleştirilmiştir. İktisatçılara göre modernleşmenin motoru gelişen sanayidir. Siyasal bilimciler göre otorite yapılarındaki değişiklikler, nüfus bilimciler içinse hızlı nüfus artışı ve coğrafi hareketliliklerdir. Bu tek nedenli açıklamalara ek olarak, modernleşme sürecine dair açıklamalarda bahsedilen nedenler ve sonuçlar birbirlerine sıkı sıkıya bağlıdır ve âdeta iç içe geçmişlerdir. Mesela değişen hayat koşulları mı düşünce biçimlerini şekillendirmiştir; yoksa değişen fikirler mi farklı toplumsal yapılar kurulmasına sebep olmuştur? Bu soruya tek yönlü bir açıklamayla tatmin edici bir cevap vermek güç görünmektedir.

Modernleşmenin Yeniden Tanımlanması

Yazarlarımız modernleşme hakkında dile getirilmiş çatışan fikirleri sunduktan sonra yeni bir modernleşme tanımlamasına diyorlar gitmektedirler. Kavramın tanımlanacağı zemin dört sütun üzerine yerleştirilmiştir: yapı, kültür, kişi ve doğa. Böyle bir sınıflandırmanın seçilmesindeki neden “bu dört bakış açısının

her davranış yumağında kendini göstermesi”dir.² Her birey bir yapı olarak toplumla etkileşime gireceği zaman bu ilişkinin mahiyetine göre kendine biçilmiş bir rolü oynar: bazen bir anne, bazen bir öğretmen, bazen bir müşteri gibi. Farklı bağlamlarda olmak üzere bu rollerin her birine giren birey asla kültürel bir arka plandan yoksun değildir; yani simgeler, normlar, değerler çerçevesinde şekillendirir davranışlarını. Aynı bireyin toplumsal müdahaleden korunmuş bir kişisel hayatı da vardır. Son olarak, isteyerek veya istemeyerek, doğal felâketler, çevre kirlenmeleri, salgınlar vs. gibi sebeplerle doğayla da etkileşim içindedir. Bu dört boyut her birey için bir “eylem alanı” çerçevesi de çizmektedir.

Modernleşme paradoksal³ karakterini bu dört boyut üzerinde dört ayrı şekilde göstermektedir. Modernleşme olgusundan edindiğimiz günlük izlenimleri, birbirleriyle etkileşim içerisinde olduklarını göz ardı etmeden, eylem alanını belirleyen bu dört bakış açısı temel alınarak aşağıda sınıflandırılmıştır:

1. Farklılaşma Paradoksu: Sosyal-yapısal alanda yaşadığımız bu paradoks, yaygın bir tabirle dünyanın “global bir köy” görünümüne bürünmesinin sonucudur. Bu global köyde, çıkar çatışmalarından kaynaklanan rekabet ileri boyutta iş bölümünü doğurmaktadır. İş bölümü ve uzmanlık süreci sonunda, grup içinde yer alan üyeler arasındaki farklılıkların arttığını görmekteyiz; çünkü daha seri ve kaliteli bir üretim çalışanlardan her birinin tüm mesaisini kendi yaptığı işe hasretmesini ve bazen takım arkadaşlarının işine dair en ufak bir fikre dahi sahip olmamasını gerekli kılmaktadır. Öte yandan, grup üyelerinin arasındaki uzaklaşmayı/farklılaşmayı, gruplar arası rekabetin nihai aşamasında bir “taklit etme, benzerini yapma” çabasından kaynaklanan farklı grupların birbirine yakınlaşması/benzemesi takip etmektedir.

2 s. 35.

3 Van Dale'e göre paradoks kavramı doğru gözükene dışsal çelişkiyi ifade etmektedir, s. 45.

Ayrıca modern toplumda birey “biz” demek yerine “ben” demeyi seçerek bir ölçek daralmasına giderken, daha üst yapılar olarak mesela ulus devletlerin kendi yetkilerini ve sorumluluklarını uluslararası kuruluşlara devrederek bir ölçek genişlemesine gittiğini görmekteyiz.⁴

2. Akılcılaştırma Paradoksu: Eylem alanının kültürel boyutunda yaşadığımız bu paradoks, Weber’in “entzauberung” ile kastettiği üzere, dünyayı ve olayları mit ve efsaneler gözüyle yahut büyü ve cinler ile değil akla dayanan argümanlarla açıklamak gayretinden doğmuştur. Bu gayret zaman içinde din ve kilisenin gücünün azalmasına ve hâkimiyet alanlarının daralmasına yol açmıştır. Vaktiyle dinî otoritelerin hâkimiyeti altında bulunan eğitim sistemi, devlet kurumları vb. sektörler seküler bir karakter kazanmıştır.

Fakat akılcı düşünce olguların birbirleriyle bağlantılarını açıklayabilirken, hayatın anlamına ilişkin soruları çoğu kere cevapsız bırakmaktadır. Modern dünyada ölümün, “insanı mutlu yaşamdan ayıran kabul edilemez ve anlamsız bir olgu olarak algılanması”⁵ insanı yeni dini arayışlara yöneltmektedir. Modern tıp insan ömrünü devamlı uzatmak gayretindeyken, bu gayretin “anamlı” bir uğraş olup olmadığına akılcı cevaplar vermekte güçlük çekmektedir. Bu sebeple Weber, modern toplumun etkin ve verimli olduğunu söylerken, anlaşılır ve anlamlı olmadığını da vurgular.⁶

3. Bireycileştirme Paradoksu: Bireycilik, her insanı kendi başına bir kişilik olarak kabul eden ve bireysel kimliğin kolektif kimliğe indirgenemeyeceğini ileri süren bir düşüncedir.⁷ Bu; Hobbes, Locke ve Rousseau gibi düşünürlerin “toplumsal sözleşme” fikirlerinde somutlaşır: Bireyler “tanrısal irade” gereğince değil tamamen kendi serbest tercihleriyle bir araya gelen irade sahibi varlıklardır artık. Bireyciliğe, Pro-

4 s. 117.

5 s. 128.

6 s. 132.

7 s. 169.

testan reformun da katkısı büyüktür; kilisenin Tanrı ile birey arasında aracı olmaktan çıkması, bireye bağımsız bir kimlik kazandırır. Kendi kararlarını kendi alan, ahlaki kararlarında kendi vicdanından başka bir mercie hesap vermeye yanaşmayan, başarılarının ve başarısızlıklarının doğrudan sorumlusu kendisi olan bu “özgür” birey, devletin kendi yaşam alanına müdahalesine karşı hep eli tetiktedir. İşte burada De Tocqueville’nin dikkat çektiği bir paradoksa varmaktayız: Birey, bir yandan kendi özgürlük alanını toplumun baskısından koruyabilmesi için hak ve özgürlüklerini güvenceye alan güçlü bir devlete ihtiyaç duyar; bir yandan da bu güçlü devletin bireysel özgürlüklere müdahalesine maruz kalmaktadır. Geleneksel toplumun tekdüze ilişkiler zincirinden kurtulan birey bir dereceye kadar özgürleşmekte ama ne yazık ki gittikçe güçlenen bürokratik yapılar karşısında da çaresizleşmektedir.

4. Evcilleşme Paradoksu: “Doğal ve biyolojik güçlerin ehlileştirilmesini ve bu şekilde doğanın sunduğu olanakların azami oranda kullanılmasını evcilleştirme olarak tanımlıyoruz.”⁸ Bu evcilleştirmenin iki boyutu vardır: doğa ve insan davranışları.

Modern teknolojiyle birlikte insanın doğa üzerinde hâkimiyetinin arttığı açıktır. Çevrenin gittikçe daha fazla oranda denetim altına alınmasıyla insan doğa karşısında bağımsızlaşmaktadır. Vahşi hayvanların saldırılarından korkan insan, onları çoktan hayvanat bahçelerine kapatmıştır. Fakat doğa karşısında alınan bu galibiyetin bir bedeli de vardır: insana bu kudreti veren teknik araçlara esaret. Uçağı icat eden insan ezeli bir kanun olan yer çekimine meydan okuyarak özgürleşmekte, bu doğrudur. Ama bir taraftan da modern uzay sanayisinin dev ağında çalışan herkes (pilot, hostes, memurlar, yolcular) bu teknolojinin doğru işleyebilmesi için gerekli olan ve çok ayrıntılı olarak

belirlenmiş davranış kalıplarına uymak zorundadır.⁹ İnsan davranışlarını disiplin altına almak için sarf edilen bu gayrete, Foucault’ın da dikkat çektiği gibi, modern dünyanın okul, fabrika, hastane, hapisane gibi birçok kurumunda rastlamak mümkündür.

Sonuç

Türkçeye Kadir Canatan tarafından kazandırılan eser, modernleşmeyi tüm boyutlarıyla incelemesi bakımından konu üzerine yazılmış kapsamlı kitaplardan biridir. Yazarlarımızın modernleşmeye dair edinilen izlenimleri gayet başarılı bir şekilde sınıflandırmaya tabi tutmaları, içinde yaşadığımız bu süreci daha bilinçli anlamlandırabilmemize imkân vermektedir. Modernleşmenin paradoksal yapısının, her insanın eylem alanını belirleyen dört boyut açısından ele alınması bu kaypak kavramın zihnimizde netleşmesine yardımcı olmaktadır. Kitabın tek kusuru kendini tekrar etmesidir. Benzer örnek ve açıklamalara birçok farklı başlıkta defalarca değinilmiştir. Bu durum, modernleşmeyi oluşturan öğelerin çok çeşitli ve çoğu zaman iç içe geçiyor olmasının bir sonucu olsa gerek.

90’lı yıllarda yazılmış kitabın sonunda, yazarların modernleşmenin geleceğine dair yorumlarını içeren 30 sayfalık bir bölüm daha var. Burada Marx’tan Fukuyama’ya kadar birçok düşünürün gelecek tasavvurlarına yer verilmiş ve modernleşmenin paradoksal yapısının yarattığı gelecek imkânlarına değinilmiştir. Modernleşmenin dümdüz bir gelişme çizgisinde seyretmediği, sürekli bir dinamizmle birlikte düşe kalka ilerleyen bir süreç olduğu vurgulanmıştır. Yazımı, yazarlarımızın “Modernleşme tarihin sonu mu veya yeni bir başlangıç mı?” sorusuna verdikleri bir cevapla bitirmek istiyorum: “Eğer ‘geleneksel’ olanın ne olduğunu bilirsek, ‘modern’ olanın da ne olduğunu bilebiliriz.”¹⁰

8 s. 203.

9 s. 48.

10 s. 277.

İLMİ ETÜDLER DERNEĞİ

Halk Cad. Türbe Kapısı Sk. Hektaş İş Mrk. No: 13/4 Üsküdar İstanbul

Tel / Faks: +90 216 3104318 • www.ilmietudler.org